

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

**INFORMOVANOST VEŘEJNOSTI O PROBLEMATICE
OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM**

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Ivanková, R.N.

Autor práce: Tereza Neumanová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Ročník: třetí

2012

Prohlášení o samostatném zpracování práce a souhlas se zveřejněním práce

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

15. března 2012

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Jitce Ivankové, R.N., která se ochotně ujala vedení mé bakalářské práce. Děkuji za její trpělivý přístup, poskytování cenných rad a připomínek a ochotu konzultovat tuto práci.

Dále děkuji všem, kteří byli ochotni spolupracovat na mém dotazníkovém výzkumu.

Obsah

Úvod	6
1. Zrakové vady	7
1.1 Vliv zrakových vad	7
1.2 Zrakové vady podle doby vzniku	7
1.3 Slabozrakost a nevidomost	8
1.4 Přijetí zrakové vady	9
2. Socializace a integrace zrakově postižených	11
2.1 Období socializace	11
2.2 Odlišnosti u nevidomých dětí v oblasti socializace	12
2.3 Pojem integrace a její směry a druhy	13
2.4 Školní integrace a vzdělávání zrakově postižených	14
3. Komplexní služby pro zrakově postižené	16
3.1 Státní sektor	16
3.2 Nestátní sektor	17
4. Zásady komunikace se zrakově postiženými	19
4.1 První kontakt a setkání a s nevidomým	19
4.2 Pomoc v běžných situacích	22
5. Metodologická část	25
5.1 Metodologie výzkumu	25
5.2 Cíl výzkumu	25
5.3 Formulace a stanovení hypotézy	25
5.4 Metoda sběru dat	25
5.5 Výběr výzkumného vzorku	26
5.6 Velikost vzorku	27
6. Analytická část	28
6.1 Charakteristika zkoumaného vzorku	28
6.2 Vyhodnocení dotazníkových otázek	29
6.3 Verifikace hypotéz	40
Shrnutí výzkumu	43
Diskuse	45
Závěr	52
Seznam použité literatury	54

Seznam zkratk	56
Seznam příloh	57
Přílohy	58
Abstrakt	69
Abstract	70

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je: **Informovanost veřejnosti o problematice osob se zrakovým postižením**. Slovo integrace se ve společnosti skloňuje ve všech směrech. Nejedná se samozřejmě pouze o integraci osob se zdravotním postižením, ale také o integraci národnostních menšin apod. Myslím si, že pokud má být integrace úspěšná, měla by být veřejnost dostatečně informována o této problematice.

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala osoby se zrakovým postižením, protože jsem absolvovala několik praxí právě v této oblasti. Stále ale zastávám názor, že ve společnosti je nedostatečná informovanost. Když se někoho zeptáte, jak by pomohl nevidomému člověku, často odpoví, že mu uvolní místo v tramvaji a tím jeho aktivita končí. Myslím si, že je to hlavně tím, že mnoho lidí prostě neví, jak se zachovat k těmto lidem a jak k nim přistupovat. Mnohdy, aby neudělali něco špatně, neudělají raději nic. Velkou roli zcela jistě hraje i množství předsudků, kterými dle mého názoru disponuje většina naší populace.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, jaká je informovanost studentů středních škol a středního odborného učiliště o osobách se zrakovým postižením.

Po formální stránce je práce rozdělena na teoretickou a praktickou část. V první kapitole se věnuji obecně zrakovým vadám a době, ve které mohou vzniknout. Dále se zabývám slabozrakostí a nevidomostí, v závěru této kapitoly přijetím zrakové vady samotným jedincem. V další kapitole definuji integraci a socializaci osob se zrakovým postižením, uvádím období socializace a typy integrace. Třetí kapitola je věnována službám pro zrakově postižené, které jsou poskytovány státním nebo nestátním sektorem. V poslední části se zabývám právě zásadami komunikace. Zdůrazňuji také to, jak přistupovat k osobám se zrakovým postižením v různých praktických situacích.

Praktická neboli výzkumná část navazuje na část teoretickou. Je zaměřena na informovanost studentů středních škol a středního odborného učiliště o problematice osob se zrakovým postižením. Zaměřuji se na to, zda studenti disponují nějakými informacemi o této problematice a také, zda vědí, jak k těmto spoluobčanům přistupovat. Pro svoji práci jsem zvolila kvantitativní výzkum a jako metodu sběru dat dotazník.

1. ZRAKOVÉ VADY

Zraková vada je nedostatek zrakové percepce různých příčin i různého rozsahu. Radíme sem onemocnění oka s následným oslabením zrakového vnímání, stavy po úrazech a vrozené či získané anatomicko-fyziologické poruchy.¹

1.1 Vliv zrakových vad

Zrakové vnímání poskytuje člověku až 80 % veškerých informací o světě a má značný význam pro každou praktickou činnost. Můžeme tedy říci, že zrak patří k vedoucím smyslovým orgánům a uplatňuje se výrazně v životě člověka. Umožňuje nám orientovat se v prostředí ve kterém žijeme, poznávat barvu, tvar, velikost, vzdálenost, hloubku, směr, prostorovost, pohyb a klid v okolním světě. Je tedy zřejmé, že nedostatky zrakového vnímání mají značný vliv na rozvíjení poznávacích schopností. Nejvíce je samozřejmě zasaženo vnímání konkrétních předmětů.

Postiženému chybějí některé zkušenosti, má chudší, někdy i zkreslené představy a jeho myšlení je nepřesné. Málo rozvinutá je i fantazie. Jakýkoliv nedostatek zrakového vnímání se odráží negativně i v kvalitě informací z vnějšího prostředí a často také v citových prožitcích jedince. Za běžných okolností svoje zrakové funkce člověk téměř nepozoruje, považuje je za samozřejmé, avšak jejich narušení nebo dokonce ztrátu pociťuje neobyčejně těžce.² Zjednodušeně lze tedy říci, že zraková vada ovlivňuje celou osobnost člověka a její vliv je tedy komplexní.

1.2 Zrakové vady podle doby vzniku

Zrakové vady podle doby kdy vznikly, můžeme rozdělit na vady dědičné, vrozené a získané v průběhu života.

Dědičné vady

Za dědičné vady lze označit pouze jednoznačné vady, kdy někdo z rodiny trpěl nebo trpí stejným nedostatkem jako dítě anebo v těch případech, v nichž prokazatelně vadu na dítě přenesl.³

¹ Květoňová, L. Vysokoškolské studium se zajištěním speciálněpedagogických potřeb. Brno: Paido, 2007, s. 64.

² Monatová, L. Pedagogika speciální. Brno: MU Brno, 1995, s. 73.

³ Monatová, L. Pedagogika speciální. Brno: MU Brno, 1995, s. 73.

Vrozené vady

Vrozené vady jsou způsobeny různými vývojovými zvláštnostmi oka. Projev těchto zvláštností záleží na druhu škodlivin, věku a také na zdravotním stavu matky. Zpravidla můžeme říci, že porucha je tím závažnější, čím dříve je vývoj oka v embryonálním stádiu patologicky zasáhnut. Vrozené vady jsou zjišťovány asi u 2 % všech novorozenců.⁴

Mezi hlavní příčiny vývojových zvláštností řadíme:

- **Exogenní příčiny** – různé mechanické a fyzikální vlivy, poruchy výživy a metabolismu matky apod.; působení těchto vlivů v průběhu těhotenství, při a po porodu mohou u nedonošených novorozenců vést například ke vzniku retinopatie nedonošených
- **Endogenní příčiny** – způsobují vady jako např. těžká krátkozrakost, vrozený glaukom, vrozený šedý zákal, albinismus apod.⁵

Získané vady

Tyto vady, jak již napovídá název, mohou vzniknout kdykoliv během života. Může se jednat o důsledek nějaké nemoci nebo úrazu. Je ale faktem, že v samotné klinické praxi jsou v naprosté převaze úrazy zraňující pouze jedno oko s různě těžkými následky.⁶

1.3 Slabozrakost a nevidomost

Slabozrakost

Slabozrakost je souhrnné označení pro snížení zrakové ostrosti různého původu. Snížená zraková ostrost se projevuje na obou očích. Slabozrakost způsobuje poruchu, která může působit potíže v běžném životě.

Slabozraký jedinec může mít také sníženy nebo deformovány zrakové představy. Velmi těžce se soustřeďuje a má potíže s pozorností. Podle stupně postižení ji dále můžeme dělit na lehkou, střední a těžkou slabozrakost.⁷

⁴ Hamadová, P., a kol. Oftalmopedie. Druhé vydání. Brno: Paido, 2007, s. 24-25.

⁵ Nováková, Z. Specifika vývoje zrakově postižených. In VÍTKOVÁ, M. Integrativní speciální pedagogika. Druhé vydání. Brno. Paido, 2004, s. 215-233.

⁶ Hamadová, P., a kol. Oftalmopedie. Druhé vydání. Brno: Paido, 2007, s. 6.

⁷ Keblová, A. Zrakově postižené dítě. Praha: Septima, 2001, s. 33.

Nevidomost

Nevidomost je nejtěžší zrakovou vadou, která se může projevit na jednom nebo na obou očích. Rozdělit ji můžeme na praktickou nevidomost a absolutní nevidomost.⁸

- **Praktická nevidomost**

Praktická nebo-li sociální nevidomost je takový stav, při němž poklesává vidění pod stupeň, který je nutný k výkonu povolání, vyřazuje jedince z celé řady činností a nedovoluje mu ani zcela volný pohyb v prostoru. Při praktické nevidomosti je zachován světlocit, což znamená, že nevidomý rozlišuje světlo a tmou. Někdo může vnímat stíny, někdo ostře osvětlené jasné barvy, někdo tvar předmětů apod. Nevidomý však nepřečte ani značně zvětšený tisk ani těmi nejsilnějšími brýlemi.⁹

- **Absolutní nevidomost**

Při absolutní nevidomosti nevnímá postižený ani jedním okem světlo, takže nerozlišuje ani světlo ani tmou. Zraková ostrost je zde zcela porušena. Jedná se tudíž o nejtěžší defekt v oblasti zrakových vad. Zraková vada je i ve své nejzávažnější podobě, nevidomosti, společensky nejméně odmítavým postižením.¹⁰

1.4 Přijetí zrakové vady

Jedná se o proces velmi složitý a dlouhodobý, kdy se člověk učí všechno jinak vnímat i dělat, dokázat si znovu najít důvody k radosti a k potěšení. Zpravidla však můžeme vysledovat tři základní fáze, kterými si každý zrakově postižený jedinec ve většině případů projde. Není ale ničím zaručeno, že každý si projde všemi třemi fázemi. Všechno záleží na jedinci samém a na jeho okolí.¹¹

- **První fáze - „chudák“**

Postižený má neustálou touhu a potřebu být utěšován a litován. On sám i jeho okolí sice ví, že to ničemu nepomůže, ale on si tuto fázi jakoby užívá a nezřídka se stává, že v této fázi prostě zůstane.

⁸ Monatová, L. Pedagogika speciální. Brno: MU Brno, 1995, s. 85.

⁹ Monatová, L. Pedagogika speciální. Brno: MU Brno, 1995, s. 86-87.

¹⁰ Nováková, Z. Poznávací procesy zrakově postižených. In VÍTKOVÁ, M. Integrativní speciální pedagogika. Druhé vydání. Brno. Paido, 2004, s. 87-94.

¹¹ Rucká, R., Wiener, P. Terapie zrakového handicapu. Praha, 2006, s. 33.

- **Druhá fáze - „hrdina“**

Jedná se o primární prezentaci vlastní osobnosti. Člověk si chce v podstatě užít zasloužený obdiv za všechno, co vytrpěl, překonal a dokázal. Chce se neustále zviditelňovat a poukazovat na závažnost vlastního problému.

- **Třetí fáze - „normální člověk“**

Je to stav reálného sebevědomí, člověk si zvykl na svoji odlišnost, snaží se rozumět svému okolí a začíná normální život. Jedná se vlastně i o konec období sebestřednosti, kdy člověk konečně začíná vnímat svět jako takový a také i problémy lidí kolem sebe.¹²

Lze tedy říci, že zrakové vady jsou nedostatky zrakové percepce, které vznikají z různých příčin. Zrakové vnímání poskytuje člověku nejvíce informací o světě a je tedy zřejmé, že ztráta zraku má na člověka obrovský vliv. Zraková vada ovlivňuje zkrátka celou osobnost člověka.

Zrakové vady podle doby vzniku můžeme rozdělit na vady dědičné, vrozené a získané během života. Mezi nejzávažnější zrakové vady řadíme nepochybně slabozrakost a nevidomost, kterou dále můžeme rozdělit na praktickou a absolutní. Přijetí zrakové vady je velice obtížný a dlouhodobý proces. Zpravidla existují tři základní fáze, kterými každý zrakově postižený jedinec prochází. To, jak jedinec zrakovou vadu přijme, záleží především na něm a na jeho okolí.

¹² Rucká, R., Wiener, P. Terapie zrakového handicapu. Praha, 2006, s. 33-34.

2. SOCIALIZACE A INTEGRACE ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH

V první kapitole jsem se zabývala zrakovými vadami a přijetím zrakové vady samotným jedincem. Nyní budu popisovat vlastně přijetí jedince ze strany společnosti, tedy socializaci a integraci. Nejdříve definuji proces socializace a dále jeho období. Zaměřím se také na odlišnosti v této oblasti u osob se zrakovým postižením. Závěrem budu definovat integraci, rozliším směry a druhy integrace. Zmíním také integraci školní.

Socializace je interaktivní proces, který zahrnuje ostatní jedince a formující se vztahy mezi vrstevníky a celou společností.¹³

Zde bych podotkla i to, že socializace probíhá již od narození, čili i v prostředí rodiny.

2.1 Období socializace

Vytváření sociálních vztahů ve vývoji člověka probíhá zpravidla čtyřmi obdobími:

- **Elementární socializace**

Prvotní socializace začíná elementární socializací v prvním roce života dítěte, kdy je zrakově postižené dítě zcela závislé na pomoci a péči dospělých lidí.

- **Rodinná socializace**

Po prvním roce života dítěte nastupuje další období socializace, rodinná socializace. V tomto období žije zrakově postižené dítě v malém okruhu rodinných příslušníků a začínají se utvářet vztahy k rodičům a sourozencům.

- **Veřejná socializace**

Zhruba po čtvrtém roce života nastupuje období veřejné socializace. Právě v tomto období do života dítěte vstupuje i širší veřejnost. Tím pádem by už se v této fázi měla veřejnost snažit pomoci nevidomým dětem. A právě zde hraje důležitou roli již zmíněná informovanost. Jinak tato fáze života probíhá buď v běžných nebo speciálních zařízeních. Dítě si utváří vztahy ke svým vrstevníkům, učí se je vzájemně respektovat a podřizovat své zájmy kolektivu.

¹³ Nováková, Z. Specifika vývoje zrakově postižených. In VÍTKOVÁ, M. Integrativní speciální pedagogika. Druhé vydání. Brno. Paido, 2004, s. 215-233.

- **Sociální soužití**

Nastává čtvrtá fáze, fáze sociálního soužití. Je to období, kdy děti začínají plnit povinnou školní docházku, vstupují do základních škol a začínají si uvědomovat první odlišnosti od jiných dětí. Je tedy zřejmé, že prvních deset let života zrakově postiženého dítěte má rozhodující vliv pro průběh a úspěšnost jeho socializace.¹⁴

2.2 Odlišnosti u nevidomých dětí v oblasti socializace

V oblasti socializace a vývoje nevidomého dítěte můžeme pozorovat různé odlišnosti od běžných projevů. Tím, že nevidí, jsou ochuzeny o určité vjemy a tím pádem i o mnoho zkušeností, které vyplývají z vizuálního kontaktu. Jedinečnou možnost uvědomit si tyto odlišnosti je zcela jistě získávat nějaké informace o nevidomých. Jedná se o tyto odlišnosti:

- ztráta možnosti učení nápodobou může vést k opoždění v rozvoji různých aktivit
- nedostatek vizuálního kontaktu v komunikaci ovlivňuje již postoj matky po narození dítěte, která nemůže s novorozencem navázat obvyklý oční kontakt
- neschopnost vnímat nonverbální komunikační signály, což může způsobit špatný výklad sdílené informace
- potíže při sociálních situacích jako je například vstup do místnosti, připojení se k rozhovoru, hledání kamaráda v kolektivu dětí apod., mohou působit na nevidomé dítě dosti zátěžově
- omezené schopnosti orientace v neznámém prostředí mohou posílit u nevidomých dětí větší závislost na ostatních lidech

Lze tedy říci, že kvalita sociálního prostředí vidících ovlivňuje nevidomé dítě, jeho vývoj a adaptaci. Prakticky se jedná o členy rodiny a vidící přátele, kteří nejvíce ovlivňují postoje nevidomých k nezávislosti.¹⁵

Ale samozřejmě i veřejnost má svoji úlohu v socializaci nevidomých osob. Čím lépe a správněji dokáže nevidomým pomoci, tím kvalitněji se nevidomí mohou začlenit do společnosti.

¹⁴ Nováková, Z. Poznávací procesy zrakově postižených. In VÍTKOVÁ, M. Integrativní speciální pedagogika. Druhé vydání. Brno. Paido, 2004, s. 87-94.

¹⁵ Hamadová, P., a kol. Oftalmopedie. Druhé vydání. Brno: Paido, 2007, s. 65.

2.3 Pojem integrace a její směry a druhy

Integrace je plné začlenění až splynutí postiženého člověka se společností. Je to proces rovnoprávného společenského začleňování specifických minoritních skupin. Předpokládá samostatnost a nezávislost jedince, který nevyžaduje zvláštní ohledy nebo přístupy jakoby ze strany přirozeného prostředí.¹⁶

Můžeme tedy říci, že je to složitý proces, na kterém se podílí více proměnných faktorů:

- samotný zrakově postižený, jeho schopnosti, dovednosti a vlastnosti
- rodina zrakově postiženého a její připravenost na zcela nové situace
- školské zařízení, jeho ředitel a učitelé
- spolužáci a kamarádi zrakově postiženého dítěte
- rodiče spolužáků a kamarádů
- poradenské zařízení, které při integraci poskytuje pomocnou ruku.¹⁷

Je tedy zřejmé, že aby se člověk se zrakovým postižením dokázal plnohodnotně začlenit do společnosti, je potřeba, aby mu to dokázala umožnit samotná společnost. A to také tím, aby byla dostatečně informována a aby dokázala správně pomoci těmto spoluobčanům.

V teorii i praxi řešení problematiky integrace můžeme pozorovat dva základní směry:

- **Asimilační směr integrace** – můžeme říci, že se jedná v podstatě o ztotožnění se minority s identitou majority. Podmínkou integrace je přijetí veškerých norem majoritní společnosti.
- **Adaptační směr integrace** – zde se jedná spíše o vztah partnerství mezi majoritou a minoritou. Vychází ze vzájemného přijetí a pochopení hodnot majority i minority.¹⁸

Můžeme také rozlišit různé integrativní formy:

¹⁶ Novosad, L. Základy speciálního poradenství. Praha: Portál, 2000, s. 10.

¹⁷ Finková, D., a kol. Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením. Olomouc, 2007, s. 79.

¹⁸ Novosad, L. Základy speciálního poradenství. Praha: Portál, 2000, s. 55.

- **Lokální integrace** – přítomnost postižených a nepostižených jedinců na stejném místě
- **Funkční integrace** – aktivní participace obou skupin
- **Sociální integrace** – způsobuje, že všichni patří ke stejné skupině
- **Společenská integrace** – představuje účast na společenském životě¹⁹

Problémem integrace může být to, že stupeň integrace závisí jak na možnostech postiženého jedince, tak právě na jeho okolí. Tím je myšlena i inteligence, znalosti, odpovědnost, přizpůsobivost, dobrý vztah k lidem apod.

V každém případě je nutné si uvědomit, že existují určité meze integrovanosti, takže ne každý jedinec s postižením se chce jakoby plně integrovat. To znamená, že mu vyhovuje určitý stupeň vzdělání, je se svou situací spokojen a nemá další ambice.²⁰

2.4 Školní integrace a vzdělávání zrakově postižených

Zde začíná plnit svoji úlohu důležitý vědní obor pro zdravotně postižené osoby, speciální pedagogika. Škola má spolu s rodinou zřejmě nejvýznamnější vliv na rozvoj a vývoj všech složek osobnosti dítěte. Postupně také dochází k rozšiřování běžných, speciálních a integrovaných škol, které poskytují právě těmto dětem odpovídající vzdělání.²¹

Školská integrace je dynamický, postupně rozvíjející pedagogický jev, ve kterém dochází k partnerskému soužití postižených a intaktních. Mělo by se jednat o úroveň vzájemně vyvážené adaptace během jejich výchovy a vzdělávání.²²

Předškolní vzdělávání

Druhou institucí, hned po rodině, kterou by dítě mělo mít možnost poznat a navštívit ještě před nástupem do základní školy, je škola mateřská.

Cílem je všestranný rozvoj dítěte, ale s ohledem na jeho zrakovou vadu, ze které vyplývají daná specifika. Tento typ vzdělávání může probíhat buď v běžných

¹⁹ Muhlpachr, P. Axiologická a normativní dimenze integrace. In VÍTKOVÁ, M. Integrativní speciální pedagogika. Druhé vydání. Brno. Paido, 2004, s. 12-18.

²⁰ Brázdil, J. Sociologie zrakového postižení. Brno, 1994, s. 21.

²¹ Novosad, L. Základy speciálního poradenství. Praha: Portál, 2000, s. 40.

²² Finková, D., a kol. Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením. Olomouc, 2007, s. 77.

mateřských školách, anebo ve speciálních mateřských školách. Integrovaná výchova dítěte s vadou zraku vychází z předpokladu, že dítě s postižením žijící od dětského věku společně se zdravými vrstevníky, nebude mít tak velké problémy při začleňování do pracovního kolektivu a celkově do společnosti v dospělosti. Bohužel nedostatkem integrovaného vzdělávání je vybavení běžných škol speciálními pomůckami a také to, že učitelé, kteří zde vyučují, nemají speciální pedagogickou specializaci.²³

Povinné vzdělávání

Určující faktor pro zařazení dítěte se zrakovým postižením do příslušného typu školy, ať už speciální nebo běžné základní, je zrakové postižení s ohledem na prognózu zrakové vady.

Dalším hlediskem je také ještě mentální úroveň dítěte, ale konečné rozhodnutí je stejně na rodičích nebo zákonných zástupcích dítěte, kteří by tuto situaci měli zvážit společně se speciálním pedagogem.²⁴

Středoškolské a vysokoškolské studium

Zrakově postižení mohou realizovat své středoškolské vzdělávání jak na středních školách běžného typu, tak na speciálních středních školách pro zrakově postižené. V současnosti vzrůstá počet integrovaných žáků na středních školách různých typů. Je to především díky podpoře speciálních pedagogických center pro zrakově postižené. Také vysokoškolských studentů s těžkým zrakovým postižením přibývá.²⁵

²³ Nováková, Z. Systém edukace zrakově postižených. In VÍTKOVÁ, M. Integrativní speciální pedagogika. Brno: Paido, 2004, s. 252-261.

²⁴ Nováková, Z. Systém edukace zrakově postižených. In VÍTKOVÁ, M. Integrativní speciální pedagogika. Brno: Paido, 2004, s. 252-261.

²⁵ Nováková, Z. Systém edukace zrakově postižených. In VÍTKOVÁ, M. Integrativní speciální pedagogika. Brno: Paido, 2004, s. 252-261.

3. KOMPLEXNÍ SLUŽBY PRO ZRAKOVĚ POSTIŽENÉ

V předchozí kapitole jsem se zabývala socializací a integrací. Nyní bych navázala na tuto integraci a zmínila bych služby, které jsou v České republice poskytovány osobám se zrakovým postižením.

V moderní společnosti je nutné, aby se nejen zrakově postižený, ale také jeho okolí navzájem pochopili a přizpůsobili. Proto jsou zrakově postiženému jedinci nabízena veškerá opatření a podpora, které mu umožní strávit život podle jeho představ.

Komplexní služby pro osoby se zrakovým postižením vycházejí z moderní koncepce speciální pedagogiky. Ta je založena na celoživotní podpoře a provází postiženého jedince otevřeným systémem nabídky po zbytek života s cílem zlepšení kvality života.²⁶

3.1 Státní sektor

Ministerstvo práce a sociálních věcí

MPSV pomáhá jedincům se zrakovým postižením a jejich rodinám tím, že jim umožňuje získat příspěvky, různé dávky a přístup k mnoha službám. Nevidomým jsou poskytovány různé výhody, např. mimořádné výhody různých stupňů, průkazka ZTP, příspěvek na mobilitu, příspěvek na péči, nárok na bezplatnou přepravu apod. Dále jsou nevidomým poskytovány jednorázové příspěvky na opatření zvláštních pomůcek jako např. Pichtův psací stroj, ozvučená kalkulačka, ozvučený mobilní telefon, digitální čtecí zařízení pro nevidomé, dvojkolo, slepecké hodinky apod.

Neméně důležité jsou také příspěvky poskytované na úpravu bytu, na zakoupení motorového vozidla (např. pro rodiče nevidomého dítěte), na individuální dopravu a na koupi vodícího psa.²⁷ I MPSV zvyšuje informovanost např. už jen tím, že se novelizují jednotlivé příspěvky, mluví se o nich v hromadně sdělovacích prostředcích apod.

²⁶ Finková, D., a kol. Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením. Olomouc, 2007, s. 71.

²⁷ Finková, D., a kol. Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením. Olomouc, 2007, s. 72-74.

Ministerstvo zdravotnictví

Další velice důležité odvětví státní správy je ministerstvo zdravotnictví, jelikož lékaři jsou první, se kterými se zrakově postižený jedinec a jeho rodina setkávají. Zdravotnické služby můžeme rozdělit do několika kategorií.

MZ má na informovanosti také svůj podíl, přičemž já bych zmínila preventivní péči, do které spadá genetické poradenství pro rodiče, péče o matku v době těhotenství, sledování rizikových těhotenství, péče o matku a dítě během porodu, preventivní prohlídky u pediatra apod.²⁸

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Na rozdíl od prvních dvou jmenovaných ministerstev se Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zabývá až na výjimky pouze dětmi, žáky a mladistvými od tří do osmnácti let, v případě vysokoškolského studia i déle.

MŠMT také přispívá ke zvýšení informovanosti, zřizuje běžné či speciální mateřské školy, základní školy, střední školy, učiliště a také speciálně-pedagogická centra. Tyto centra mají pomoci a umožnit co nejméně problémové vzdělávání osobám se zrakovým postižením.²⁹

3.2 Nestátní sektor

Služby, které není schopen zajistit státní sektor, bývají doplněny pestrou nabídkou neziskových a nestátních organizací. V České republice je potřeba doplnit mezeru do tří až čtyř let věku dítěte, kdy začíná působit speciálně pedagogické centrum, a od věku patnácti let, kdy speciálně pedagogické centrum se svými službami končí.³⁰

Střediska rané péče

V České republice funguje momentálně sedm středisek rané péče a jedno metodické centrum pro ranou péči. Služby jsou určeny rodinám dětí se zrakovým postižením do čtyř let a rodinám dětí s těžkým zrakovým a kombinovaným postižením do sedmi let. Poskytování služeb probíhá pomocí čtyř forem:

²⁸ Finková, D., a kol. Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením. Olomouc, 2007, s. 75-76.

²⁹ Finková, D., a kol. Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením. Olomouc, 2007, s. 77.

³⁰ Finková, D., a kol. Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením. Olomouc, 2007, s. 86.

- návštěvy pracovníků v rodině postiženého dítěte
- ambulantní péče
- rehabilitační pobyty pro rodiny
- odborné semináře

Tím, že navíc poskytují vzdělávací a osvětovou činnost, vydávají odborné publikace a poskytují konzultační a informační služby, přispívají ke zvyšování informovanosti.

Ze zmíněných služeb si rodina vždy může vybrat pouze ty, které ji vyhovují nebo které potřebuje.³¹

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých

Členem organizace se může stát každá zrakově postižená osoba starší patnácti let, ale také osoba sympatizující. Tato organizace přispívá ke zvyšování informovanosti ve velké míře mnoha aktivitami. Jedná se např. o odstraňování informačních bariér, o popularizaci a osvětlování této problematiky apod. Navíc tato organizace v současnosti zřizuje:

- **Tyfloservis** – v souvislosti s informovaností veřejnosti pořádá různé semináře, přednášky pro studenty, nácvikové programy pro veřejnost, výstavy,...³²
- **Tyflokabinet** – metodické centrum tyfletechnických pomůcek
- **Středisko integračních aktivit** – zpřístupňování informací a vydávání regionálních informačních časopisů³³
- **Středisko pro odstraňování architektonických bariér**
- **Tyflocetrum**
- **Výcvikové středisko vodících psů**
- **Rekvalifikační středisko Dědina**³⁴

³¹ Finková, D., a kol. Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením. Olomouc, 2007, s. 87-88.

³² Tyfloservis [online]. Brno: Tyfloservis, © 2005 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.tyfloservis.cz/>.

³³ Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

4. ZÁSADY KOMUNIKACE SE ZRAKOVĚ POSTIŽENÝMI

V předchozí kapitole jsem se zabývala službami, které jsou v České republice nevidomým poskytovány. Nejenom organizace by ale měly vědět, jak přistupovat k těmto osobám, nýbrž i veřejnost. Myslím si, že většina osob v dnešní době nemá dostatečné informace a proto se nyní budu věnovat právě tomuto tématu. Budu popisovat to, jak by občané měli přistupovat k nevidomým osobám a jak jim pomoci v různých běžných situacích.

Nejdříve se zaměřím na začátek kontaktu s nevidomou osobou, později na to, jak správně vést nevidomého. Zmíním i dle mého názoru jednu z nejčastější pomoci poskytovanou nevidomým osobám, pomoc při přecházení ulice. Dále budu popisovat různé další situace, např. používání dopravního prostředku nevidomou osobou, jak se chovat k vodícím psům, vedení nevidomého do schodů apod.

4.1 První kontakt a setkání s nevidomým

Nevidomý člověk sice nevidí, ale i přesto si většinu věci dokáže udělat sám. Existují však chvíle, kdy potřebuje pomoc vidícího člověka.

První setkání s nevidomým

Při prvním kontaktu je nutné jednat s nevidomým tak, aby se necítil ponížen. Nemůžeme se spoléhat ani na nějaký jiný rozvinutý způsob vnímání zrakově postiženého. Při setkání s nevidomým člověkem bychom se měli chovat zcela přirozeně a rozhodně mu svoji pomoc nevnucovat. Nejlepší je, pokud se přímo zeptáme, jakou pomoc potřebuje.³⁵

- Nevidomého oslovíme nebo pozdravíme jako první, a to bez ohledu na věk, pohlaví nebo postavení.
- Naše slova můžeme doprovodit i lehkým dotykem na předloktí, aby nevidomý věděl, že mluvíme právě na něj.³⁶

³⁴ Finková, D., a kol. Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením. Olomouc, 2007, s. 87-92.

³⁵ Kacanů, E. Jsme invalidé. Praha: Mutabene, 2001, s. 26.

³⁶ *Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR* [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

- Nevidomému můžeme podat také ruku, jelikož ta může nahrazovat vizuální kontakt.
- Pokud se s nevidomým loučíme, musíme dát svůj odchod jednoznačně na srozuměnou. Mohlo by se totiž stát to, že by si s námi nevidomý povídal i po našem odchodu, což by zcela jistě příjemné nebylo.³⁷

Rozhovor s nevidomým

Nyní už víme, jak by měl probíhat první kontakt a můžeme se zaměřit na samotný rozhovor.

- Při rozhovoru s nevidomým bychom měli stát k sobě navzájem čelem, jak je obvyklé. I když nás nevidomý nevidí, dokáže poznat, že se otáčíme někam jinam. Někdy dokonce rozpozná i další prvky, jako je úsměv, nervozita, nezáměr apod.
- Nemusíme se vyhýbat ani výrazům jako je vidět, podívat se, číst apod. Tato slova nevidomým nevadí a necítí se být v rozpacích.
- Také bychom neměli spoléhat na gesta, ale měli bychom se vyjadřovat co nejpřesněji.
- Při rozhovoru bychom se měli také snažit odstranit zbytečný hluk nebo šum.³⁸

Jak popisovat běžné věci

Ačkoliv nevidomý nevidí okolní prostředí, bývá ve skutečnosti mnohem lépe informován, než si společnost myslí. Poznatky získává ostatními smysly. Dosti rychle pochopíme z jeho otázek, zda potřebuje detailní popis nebo zcela běžný. Je ale důležité zmínit se o věcech jako je např. to, že tramvajová zastávka bude mimo provoz po určitou dobu, že na rohu ulice je nový obchod s potravinami apod.

- Při popisování předmětů bychom neměli říkat, že židle je tady nebo tam apod. Takové popisování je založeno na zraku a pro nevidomé nemá žádný význam a smysl.

³⁷ *Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR* [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

³⁸ *Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR* [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

- Spíše bychom měli říci, před Vámi je židle, sklenka je před Vaší levou rukou apod. Také mu můžeme položit ruku na dotyčné předměty.³⁹

Správné vedení nevidomého

Nyní už víme, jak se chovat při prvním kontaktu s nevidomým. Dále také víme, jak by měl probíhat rozhovor a loučení. Další situace, kterou budu popisovat je vedení nevidomého.

Pokud se nevidomý ocitne v orientačních problémech, měli bychom se zcela určitě zeptat, zda nepotřebuje pomoci. Různé vnější vlivy (např. hluk, prudký déšť, lešení,...) mohou nevidomému podstatně zhoršit orientaci v prostředí.

- Úplně postačí, když nevidomého oslovíme, a pokud přijme naši pomoc, nabídneme mu, aby se zavěsil do naší paže.⁴⁰
- Nikdy bychom nevidomého neměli tahat za ruku nebo ho strkat před sebou. Vzniká u něj pocit nejistoty a navíc je takový způsob pohybu obtížný.
- Nevidomého bychom měli během chůze upozornit na různé změny terénu, např. na chodník či schody.
- Ke správné orientaci nevidomého můžeme přispět i tím, že mu popisujeme prostředí, ve kterém se nacházíme.⁴¹

Setkání s nevidomým, kterého vede vodící pes

Nyní upřesním informace o tom, pokud se setkáme s nevidomým, kterého doprovází vodící pes.

- Pokud nevidomého vede vodící pes, tak bychom tohoto psa nikdy neměli vyrušovat v jeho práci. Tudíž na něho nebudeme mlaskat, pískat, přivolávat, krmit ho apod. Mohli bychom totiž narušit soulad mezi psem a majitelem.⁴²
- Pokud chceme pomoci člověku s vodícím psem, vždy oslovíme nejdříve člověka a s vodícím psem nemanipulujeme.

³⁹ Van Dyck, H. Ne tak, ale tak. Čtvrté vydání. Praha: Tyfloservis, 2007, s. 24.

⁴⁰ Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

⁴¹ Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

⁴² Kacanu, E. Jsme invalidé. Praha: Mutabene, 2001, s. 32.

- Pokud míváme na ulici vodícího psa se svým psem, vždy bychom ho měli mít na vodítku a neměli bychom dovolit mu vodícího psa očichávat apod. Je také nutné respektovat fakt, že vodící pes má přístup do restaurací, obchodů, škol, úřadů, zdravotnických zařízení atd.⁴³

4.2 Pomoc v běžných situacích

Už tedy známe nějaké základní informace o kontaktu s nevidomými. Nyní budu popisovat správný přístup k nevidomým v různých praktických situacích. Zaměřím se především na přecházení ulice, cestování v dopravních prostředcích, procházení dveřmi, chůze po schodech, pomoc při nakupování apod.

Přecházení ulice

Existují zde stejná pravidla jako při vedení nevidomého.

- Nejdříve oslovíme nevidomého a pokud bude souhlasit, nabídneme mu paži a společně přejdeme.
- Také ho upozorníme, když je třeba vystoupit na chodník nebo z něj sestoupit.⁴⁴
- Mějme ale na paměti, že svou pomoc jen nabízíme a nevidomý člověk ji může nebo nemusí přijmout. Jsou místa, která bezpečně zná a kde se s pomocí bílé hole orientuje zcela samostatně.⁴⁵

Používání dopravních prostředků

Nyní už víme i to, jak přecházet silnici a přejdeme ke správnému přístupu při používání dopravních prostředků. Nejdříve se budu zabývat hromadnými dopravními prostředky a závěrem se zmíním i o osobním automobilu.

Při nastupování a vystupování z dopravních prostředků, jako je vlak, autobus nebo tramvaj, se pomáhá nevidomým osobám nejčastěji.

- Nabízená pomoc je velmi často poskytována tolika dobrovolníky najednou, že nevidomá osoba bývá spíše do dopravního prostředku vtažena. Zkrátka při všech dobrých úmyslech je to opravdu přehnané.

⁴³ Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

⁴⁴ Van Dyck, H. Ne tak, ale tak. Čtvrté vydání. Praha: Tyfloservis, 2007, s. 4-5.

⁴⁵ Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

- Jednoduše postačí to, když nevidomého dovedeme jen ke dveřím dopravního prostředku a ukážeme mu držadla tak, že na ně položíme jeho volnou ruku.
- Nikdy bychom nevidomého neměli tlačit před sebou anebo ho tlačit na sedadlo. Pouze postačí, když mu položíme ruku na sedadlo.
- Při vystupování postupujeme stejným způsobem, jen mu opět položíme ruku na držadlo.
- Pokud nastupujeme nebo vystupujeme společně, průvodce jde vždy první.⁴⁶
- V případě osobního automobilu vedeme zrakově postiženého do prostoru mezi vůz a otevřené dveře. Položíme jeho ruku na horní hranu dveří. Nevidomý druhou rukou sám pozná výšku vozu a umístění sedadla. Pouze je potřebné se domluvit, kdo dveře zavře.⁴⁷

Procházení dveřmi a chůze po schodech

Procházení dveřmi lze zvládnout několika způsoby.

- Nejlepší je, aby nevidomý člověk byl na straně pantů dveří. Průvodce totiž svou volnou rukou otvírá dveře a potom vlastně uchopí kliku tou rukou, za kterou vede nevidomého. Ten pak snadněji sám najde kliku a dveře za sebou zavře.
- Co se týká schodů, tak k těm přicházíme zásadně kolmo. Na začátek schodů nevidomého vždy upozorníme a oznámíme, jestli vedou nahoru nebo dolů.
- Před prvním schodem bychom měli zpomalit nebo přímo zastavit. Počet schodů nemusíme hlásit, protože nevidomý je vnímá podle pohybu paže průvodce.
- Na poslední schod opět upozorníme a zase zpomalíme.⁴⁸

Návštěva v restauraci

Když nevidomý vstoupí do restaurace bez průvodce, jistě ocení naši pomoc při vyhledávání věšáku a volného místa u stolu.

⁴⁶ Van Dyck, H. Ne tak, ale tak. Čtvrté vydání. Praha: Tyfloservis, 2007, s. 6-7.

⁴⁷ Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

⁴⁸ Van Dyck, H. Ne tak, ale tak. Čtvrté vydání. Praha: Tyfloservis, 2007, s. 10.

- Pokud nevidomý bude chtít, můžeme mu přečíst i jídelníček. S jídlem si zcela jistě poradí sám, stačí, když mu povíme, jak je jídlo na talíři uspořádané.
- Při popisu používáme popis dle hodinových ručiček.
- Určitě uvítá také informace o tom, co všechno je na stole, např. sklenice s vodou, váza, popelník atd.⁴⁹

Nakupování

Další oblastí, kde můžeme nevidomému poskytnout naši pomoc je nakupování. Při vstupu do obchodu můžeme nevidomého buď odvést k prodavači, který se mu může věnovat, případně ho doprovodíme sami.

- Někdy si nevidomý přímo zakoupí předem vybranou věc. Jindy si ale potřebuje z nabídky vybrat.
- Můžeme mu dávat do ruky různé vzorky zboží, aby si mohl udělat představu o tvaru, materiálu, velikosti a kvalitě.
- Pokud při placení nevidomý neříká, jakými penězi platí, můžeme podotknout sami, o jakou částku se jedná. Snížíme tak riziko trapného nedorozumění.
- I když nevidomý zpravidla ví, čím platí, může se samozřejmě i splést. Při placení je také vhodné dávat peníze do jeho ruky, protože tím mu usnadníme jejich ukládání.⁵⁰

Toaleta

Na závěr se zmíním i o užívání toalety. S nevidomým můžeme přirozeně a bez rozpaků vejít na WC společně.

- Nevidomému sdělíme, o jaký typ zařízení se jedná. Před použitím WC zkontrolujeme jeho čistotu.
- Dále ukážeme, kde se nachází toaletní papír a splachovací zařízení. Nevidomému pomůžeme nalézt také umyvadlo, mýdlo a ručník.⁵¹

⁴⁹ *Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR* [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

⁵⁰ Van Dyck, H. Ne tak, ale tak. Čtvrté vydání. Praha: Tyfloservis, 2007, s. 25.

⁵¹ Van Dyck, H. Ne tak, ale tak. Čtvrté vydání. Praha: Tyfloservis, 2007, s. 26.

5. METODOLOGICKÁ ČÁST

5.1 Metodologie výzkumu

Obecně máme na výběr dva druhy výzkumů, výzkum kvalitativní a výzkum kvantitativní.

Cílem mého výzkumu je zjistit, jaká je informovanost studentů středních škol a středního odborného učiliště o problematice osob se zrakovým postižením, a proto jsem si vybrala kvantitativní metodu sběru informací.

5.2 Cíl výzkumu

V praktické části bakalářské práce zjišťuji: **Jaká je informovanost studentů středních škol a středního odborného učiliště o osobách se zrakovým postižením.**

5.3 Formulace a stanovení hypotéz

Hypotéza č. 1 (dále H1):

Předpokládám, že informovanost veřejnosti o zrakovém postižení v teoretické rovině je nižší na učilišti než na gymnáziu.

Otázky č. 1, 2, 3, 4, 5, 7 a 8.

Hypotéza č. 2 (dále H2):

Předpokládám, že informovanost veřejnosti o tom, jak přistupovat k osobám se zrakovým postižením v praktických situacích je nižší na střední škole než na učilišti.

Otázky č. 6, 9, 10, 11, 12 a 13.

5.4 Metoda sběru dat

Pro svůj výzkum jsem jako techniku sběru dat zvolila dotazník, což znamená, že respondent odpovídá písemně na otázky do předem tištěného formuláře. V úvodu dotazníku jsem se studentům krátce představila, uvedla jsem účel ke kterému dotazník bude sloužit a poprosila je o vyplnění. Také jsem respondentům zaručila úplnou anonymitu a to, že výsledky budou použity pouze pro zpracování mé bakalářské práce.

Po úvodu následovaly otázky, které se týkají obecně informovanosti o vadách zraku, zkušenostech respondentů a darování finančního příspěvku. Další část dotazníku je zaměřena na to, jak by se respondenti zachovali při kontaktu a praktické pomoci nevidomým osobám. Poslední část dotazníku se týkala základních údajů o respondentovi.

Dotazník obsahuje celkem 15 otázek, přičemž poslední 2 otázky zjišťují právě pohlaví a věk respondenta. Dotazník je tvořen především uzavřenými otázkami, které nabízejí možné alternativy, z nichž si respondent vybírá vhodnou odpověď. Uzavřených otázek se nachází v dotazníku celkem devět a jsou to otázky č. 3, č. 4, č. 5, č. 10, č. 11, č. 12, č. 13, č. 14 a č. 15. V dotazníku se objevují ale také polootevřené otázky, které mimo možných alternativ obsahují možnost odpovědi „jiné (prosím uveďte)“. Je to z toho důvodu, aby se respondent mohl vyjádřit k dané odpovědi konkrétněji a specifikovat ji. Jsou to otázky č. 1, č. 2, č. 6, č. 7, č. 8 a č. 9.

Distribuci dotazníků jsem prováděla osobně a to návštěvou jednotlivých škol. Studentům jsem dotazníky vždy rozdala během vyučování a počkala jsem na jejich vyplnění. Po vyplnění a sesbírání dotazníků jsem dala studentům možnost, zeptat se na jakoukoliv otázku, která jim byla v dotazníku nejasná a nebyli si jisti svou odpovědí.

5.5 Výběr výzkumného vzorku

Je zřejmé, že ve výzkumu nejsme schopni zkoumat celou populaci. Výjimkou je snad pouze sčítání lidu.

Vzorkem mého výzkumu jsou studenti středních škol a středního odborného učiliště. Dle mého názoru se jedná o mladou generaci, která by měla být ochotná dozvídat se nové informace a měli by jistě do budoucna vědět, jak se chovat k těmto spoluobčanům. Konkrétně se jedná o studenty gymnázia, studenty obchodní akademie a studenty stavebního učiliště ve městě Brně. Je tedy zřejmé, že mnou zjištěné údaje v dotazníkovém šetření se budou vztahovat ke zkoumanému vzorku, nikoliv k celé populaci.

Po dohodě s řediteli všech tří škol nebudu uvádět přesné adresy a názvy těchto škol a ponechám je v anonymitě.

5.6 Velikost vzorku

Celkem jsem zpracovala 120 platných dotazníků. Na každou školu jsem dala k dispozici 40 dotazníků, a to proto, aby mi studenti z každé školy tvořili přesně jednu třetinu vzorku. Návratnost distribuovaných dotazníků byla 100 %, což je dáno zcela jistě tím, že jsem dotazníky rozdávala osobně a počkala si na jejich vyplnění. Věková kategorie mého výzkumného vzorku se pohybuje v rozmezí od 17 let do 21 let. Co se týká pohlaví studentů, mého výzkumu se zúčastnilo celkem 65 mužů a 55 žen.

6. ANALYTICKÁ ČÁST

Analýzu dat jsem prováděla sčítáním odpovědí vybraných variant u uzavřených otázek. Jednotlivé varianty odpovědí jsem tedy sečetla a následně je přepočítala na procenta, které jsem vždy zaokrouhlovala na celé číslo. U polootevřených otázek jsem se snažila hledat podobnosti v odpovědích respondentů a následně je vyhodnotit.

6.1 Charakteristika zkoumaného vzorku

Nejdříve bych uvedla zastoupení respondentů mého výzkumu z hlediska pohlaví a také věku. To proto, abychom si udělali představu, do které věkové skupiny zařadit studenty středních škol. Pro lepší představu uvedu tato číselná data do tabulky.

Tabulka č.1 Zastoupení respondentů z hlediska pohlaví

Pohlaví	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
Ženy	55	46 %
Muži	65	54 %
Celkem	120	100 %

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že můj výzkumný vzorek tvoří z 46 % ženy a z 54 % muži. Když si data vyjádřím číselně, tak zjistím, že výzkumu se zúčastnilo 55 žen a 65 mužů. Celkem tedy tvořilo můj výzkumný vzorek 120 respondentů.

Tabulka č.2 Zastoupení respondentů z hlediska věku

Věk studentů	Počet studentů	Procentuální vyjádření
17 let	18	15 %
18 let	53	44 %
19 let	35	29 %
20 let	11	9 %
21 let	3	3 %
Celkem	120	100 %

Z výše uvedené tabulky můžeme vidět, že se jedná o věkovou skupinu mezi sedmnácti až dvaceti jedna lety. Největší počet respondentů tvoří osmnáctiletí studenti, kterých je 53, což je 44 %. Dále jsou nejvíce zastoupeni devatenáctiletí studenti, kterých je 35, což je 29 %, sedmnáctiletých studentů je 18, což je 15 %, dvacetiletých je 11, což dělá 9 %. Nejméně zastoupeni jsou jednadvacetiletí studenti, kteří jsou pouze 3, což jsou 3 %.

6.2 Vyhodnocení dotazníkových otázek

Otázka č. 1

Nejdříve si tedy vyhodnotím otázku č. 1, která zní takto: „**Máte nějakou osobní zkušenost s nevidomou osobou?**“ Respondenti měli na výběr pouze ze dvou možných odpovědí, buď ano či ne. Jestliže odpověděli ano, žádala jsem je, aby konkrétně uvedli a specifikovali o jakou osobní zkušenost se jedná. Celkově ze všech 120 respondentů má osobní zkušenost s nevidomou osobou pouze 20 respondentů, což je 17 %. Zbylých 100 respondentů, což je 83 %, tudíž žádnou osobní zkušenost s nevidomou osobou nemá. Je tedy jasné, že velká většina respondentů nemá žádnou osobní zkušenost s nevidomými. Pro ukázkou zde ještě uvedu dle mého názoru nejzajímavější odpovědi respondentů, kteří svoji osobní zkušenost s nevidomou osobou specifikovali. Jedná se tedy o tyto odpovědi: moje příbuzná je nevidomá, mám nevidomou babičku, pomohla jsem nevidomému na přechodu pro chodce, mám nevidomého kamaráda, můj učitel klavíru je nevidomý, navštívila jsem nevidomého maséra, pomoc v MHD apod. Tabulka také ukazuje, že studenti z gymnázia mají více osobních zkušeností než studenti z odborného učiliště.

Tabulka č. 3 Zkušenost s nevidomou osobou

Os. zkušenost	SOU	SŠ	G	Celkem	
ano	4	6	10	20	17 %
ne	36	34	30	100	83 %
celkem	40	40	40	120	100 %

Otázka č. 2

Otázka č. 2 je následující: „**Jste informováni o tom, jak vady zraku získané v průběhu života mohou vzniknout?**“ Respondenti měli na výběr celkem z pěti variant. Odpovědi zde uvedu pro názornou představu. Jedná se o tyto možnosti:

- náhle po úrazu
- po operaci
- jako komplikace při některých jiných chorobách (diabetes mellitus)
- v důsledku jiné postupující oční choroby
- jiné (prosím uveďte)

Respondenti označovali více odpovědí najednou, přičemž odpověď první vybralo celkem 96 respondentů, odpověď druhou 62 respondentů, odpověď třetí 48 respondentů, možnost v pořadí čtvrtou 80 respondentů a poslední možnou variantu celkem 7 respondentů. V rámci možnosti poslední studenti odpovídali třemi způsoby: od narození, vady dané geneticky a silným UV zářením. Vzhledem k tomu, že jsem se ptala na vady získané v průběhu života, mohu považovat za správnou variantu pouze silné UV záření. Pro lepší přehlednost odpovědí uvádím čísla do následující tabulky.

V tabulce také můžeme vyčíst, že mnohem více studentů z gymnázia označilo více možností vzniku zrakových vad najednou, kdežto z odborného učiliště se vyjádřilo studentů méně.

Tabulka č. 4 Vady zraku získané v průběhu života

Vady zraku	SOU	SŠ	G	Celkem	
po úrazu	25	42	29	96	80 %
po operaci	11	31	20	62	52 %
komplikace	11	20	17	48	40 %
oční choroba	22	34	24	80	67 %
jiná možnost	3	2	2	7	6 %

Otázka č. 3

Další otázka v dotazníku se týká nevidomosti a zní takto: „**Máte informace o tom, co znamená pojem praktická nevidomost?**“ Respondentům jsem dala na výběr ze tří odpovědí, které nyní uvedu do tabulky pro lepší přehlednost.

Tabulka č.5 Praktická nevidomost

PK znamená:	SOU	SŠ	G	Celkem	
zvětšené písmo	11	17	11	39	33 %
jedno oko	2	3	1	6	5 %
světlo a tma	27	31	28	86	72 %

Správná odpověď je poslední a to, že nevidomý rozlišuje světlo a tmu. Tuto odpověď zvolilo celkem 86 respondentů, což je celých 72 %. Je zřejmé, že správně odpověděla většina studentů. Celkem jsem se podivila nad tím, že někdo zvolil druhou odpověď, že nevidomý vidí pouze na jedno oko. To by se vůbec nejednalo o nevidomého člověka. Téměř stejný počet studentů z gymnázia a z odborného učiliště odpověděl správně na tuto otázku o praktické nevidomosti. Z gymnázia to bylo 28 studentů a z odborného učiliště 27 studentů.

Otázka č. 4

Čtvrtá otázka v dotazníku se zabývá náhradou zrakových podnětů a její podoba je následující: „**Jste informováni o tom, jakými podněty může být nahrazován nedostatek zrakových podnětů?**“ Pro lepší přehlednost a ukázkou zde opět uvedu možné alternativy odpovědí:

- podněty hmatovými
- podněty sluchovými
- podněty čichovými
- podněty chuťovými

Celkem hodně mě překvapilo to, že i když respondenti mohli vybrat více variant zároveň, téměř všichni zvolili první odpověď, čili hmatové podněty. Tuto variantu vybralo celkem 112 respondentů, což činí celých 93 %. Podněty sluchové označilo

77 respondentů, tudíž 64 %, třetí odpověď zvolilo 26 respondentům, což je 22 %. Poslední variantu vybralo 22 respondentů, kteří tvoří 18 %. Téměř všichni respondenti si myslí, že nedostatek zrakových podnětů je nahrazován podněty hmatovými. Více než polovina všech studentů zastává názor, že zrakové podněty jsou nahrazovány sluchovými podněty a cca jedna pětina všech respondentů si myslí, že se jedná o podněty čichové a chuťové. Pro představu uvedu následující tabulku:

Tabulka č. 6 Nahrazení zrakových podnětů

Podněty	SOU	SŠ	G	Celkem	
hmatové	36	46	29	112	93 %
sluchové	10	43	20	77	64 %
čichové	6	11	17	26	22 %
chuťové	5	9	24	22	18 %

Zde můžeme vidět i to, že mnohem větší počet studentů z gymnázia označilo více podnětů najednou, kterými může být nahrazen nedostatek zrakových podnětů, zatímco z odborného učiliště se vyjádřilo studentů méně.

Otázka č. 5

V pořadí pátá otázka se zabývá tím, zda může mít vada zraku nějaký podstatný vliv na rozvoj řeči a úplném znění vypadá takto: „**Jste informováni o tom, jestli vada zraku může mít nějaký podstatný vliv na rozvoj řeči?**“ Nabízené odpovědi byly pouze dvě:

- ne, zrakově postižené děti mluví obvykle dobře
- ano, protože zrakově postižení mají pouze omezený obsah užívaných slov

Tabulka č. 7 Vliv zrakových vad na rozvoj řeči

Vliv na řeč	SOU	SŠ	G	Celkem	
ne	30	31	35	96	80 %
ano	10	9	5	24	20 %
celkem	40	40	40	120	100 %

Jak můžeme vidět z výše uvedené tabulky, většina respondentů vybrala odpověď první, že vada zraku nemá podstatný vliv na rozvoj řeči a že zrakově postižené děti mluví obvykle dobře. Tuto odpověď zvolilo celkem 96 studentů, což je 80 %. Je tedy zřejmé, že zbylých 20 % respondentů neboli 24 studentů sympatizovalo s druhou odpovědí, která říká, že vady zraku mají podstatný vliv na rozvoj řeči a že osoby se zrakovým postižením mají pouze omezený obsah užívaných slov.

Tabulka ukazuje, že pouze 5 studentů z gymnázia si myslí, že vada zraku má podstatný vliv na rozvoj řeči, kdežto u studentů z odborného učiliště je to dvojnásobek, čili 10 studentů.

Otázka č. 6

Šestou otázkou jsem zjišťovala informace o finančním příspěvku na nevidomé: „**Darovali jste někdy finanční příspěvek na nevidomé?**“ Čekala jsem, že většina respondentů již někdy příspěvek darovala, ale výzkum ukázal něco jiného. Těch, co příspěvek nikdy nedarovali, je většina a to celých 72 % neboli 86 respondentů. Zbylých 34 respondentů, což je tedy 28 %, darovalo finanční příspěvek na nevidomé. Pokud respondenti odpověděli ano, žádala jsem je, aby konkrétně specifikovali o jaký způsob se jednalo.

Nejzajímavější odpovědi uvádím zde: nejvíce respondentů darovalo finanční částku prostřednictvím sbírky, někteří sbírku i blíže specifikovali, přičemž se jednalo o Bílou pastelku, dále byl zmíněn velký černý pes v obchodních centrech, sms, dms a dokonce i převod z účtu. Pro názornou představu a porovnání uvádím následující tabulku:

Tabulka č. 8 Darování finančního příspěvku

Příspěvek	SOU	SŠ	G	Celkem	
ano	15	7	12	34	28 %
ne	25	33	28	86	72 %
celkem	40	40	40	120	100 %

Z tabulky vidíme, že na nevidomé přispělo nejvíce studentů z odborného učiliště (15 studentů), kdežto ze střední školy se zapojilo pouze 7 studentů.

Otázka č. 7

U sedmé otázky jsem zjišťovala informovanost respondentů o organizacích, které různým způsobem pomáhají osobám se zrakovým postižením. Výsledek mě celkem překvapil, protože respondenti označovali po většinou pouze pořád stejnou alternativu odpovědi. Do nabídky jsem zakomponovala dle mého názoru sedm nejznámějších a nejvýznamnějších organizací: Tyfloservis, Tyflocentrum, Střediska rané péče, Rekvalifikační středisko Dědina, Tyflokabinet, Výcvikové středisko vodících psů, Středisko integračních aktivit a poslední alternativu jsem nechala na respondentech, aby uvedli i jinou organizaci, kterou znají a která nebyla ve výčtu možných odpovědí.

Tabulka č. 9 Organizace pro osoby se zrakovým postižením

Organizace	SOU	SŠ	G	Celkem	
Tyfloservis	2	0	1	3	2 %
Tyflocentrum	4	1	3	8	7 %
Raná péče	0	2	4	6	5 %
Dědina	1	1	1	3	2 %
Tyflokabinet	2	1	0	3	2 %
Vodící pes	20	17	32	69	58 %
Int. středisko	2	0	2	4	3 %
jiné...	0	0	0	0	0 %

Jak můžeme vidět z tabulky, nejvíce respondentů uvedlo, že zná organizaci Výcvikové středisko vodících psů. Jedná se celkem o 69 respondentů, což je nadpoloviční většina, celých 58 % respondentů. Jak je patrné z tabulky, ostatní organizace zná jen malý počet respondentů. Tyfloservis, Tyflokabinet a Rekvalifikační středisko Dědina označili tři respondenti, což jsou 2 %. Středisko integračních aktivit vybrali 4 respondenti neboli 3 %, Tyflocentrum celkem 8 respondentů čili 7 %, Střediska rané péče 6 respondentů neboli 5 %. Možnost napsat jinou organizaci, která nebyla ve výčtu, ne zvolil žádný respondent. Je tedy zřejmé, že pro můj výzkumný vzorek je nejznámější organizací Výcvikové středisko vodících psů.

Tabulka také ukazuje, že více organizací najednou označilo více respondentů z gymnázia než z odborného učiliště.

Otázka č. 8

V pořadí osmá otázka v dotazníku zjišťuje informovanost o speciálních pomůckách pro osoby se zrakovým postižením a zní takto: „**Znáte některé z těchto pomůcek, které usnadňují nevidomým přísun informací?**“ Respondenti mohli vybírat z těchto odpovědí:

- ozvučená kalkulačka
- speciální lupy
- ozvučený mobilní telefon
- učebnice s většími typy písmen (Braillovo písmo hmatem)
- jiné (prosím uveďte):

Zpracování této otázky opět uvádím do následující tabulky pro lepší přehlednost.

Tabulka č. 10 Speciální pomůcky pro nevidomé

Pomůcky	SOU	SŠ	G	Celkem	
kalkulačka	2	6	5	13	11 %
lupa	4	5	6	15	13 %
mob. telefon	14	29	18	61	51 %
Brail. písmo	31	36	33	100	83 %
jiné	1	4	1	6	5 %

Jak můžeme vidět z následující tabulky, 100 respondentů neboli 83 % označilo odpověď čtvrtou, učebnici s většími typy písmen (Braillovo písmo hmatem). Mezi druhou nejvíce zastoupenou pomůckou byl ozvučený mobilní telefon, který označilo celkem 61 respondentů, což činí 51 %. Speciální lupy zná 13 % respondentů, tudíž 15. Ozvučenou kalkulačku označilo 13 respondentů, což je 11 %. Respondenti měli také možnost uvést jinou speciální pomůcku, která nebyla ve výčtu nabízených odpovědí. Tuto možnost zvolilo celkem 6 respondentů, což je 5 %. Tito respondenti zde uvedli speciální notebooky a počítače, ozvučené semaforey a ozvučené informační tabule.

Těchto odpovědí si velice vážím, protože je zde vidět to, že respondenti přemýšleli i nad jinými variantami, které v nabídce odpovědí nebyly.

Z tabulky můžeme vyčíst, že více studentů z gymnázia označilo najednou více pomůcek než studenti z odborného učiliště.

Otázka č. 9

Další otázka se týká praktické pomoci nevidomým: **„Jste informováni o tom, jak se zachovat, bude-li nevidomý potřebovat Vaši pomoc na přechodu pro chodce?“**

Respondentům jsem nabídla pět možných odpovědí:

- zavoláte na něho, že může přejít, až nepojede žádné auto
- nabídnete mu svoji paži a společně přejdete
- budete dělat, že ho nevidíte
- postavíte se za něj a opatrně ho budete tlačít před sebou
- jiné (prosím uveďte):

První odpověď zvolilo celkem 15 respondentů, což je procentuálně vyjádřeno 13 %. V pořadí druhou odpověď vybralo nejvíce respondentů, což je v číselném vyjádření celých 75 % a tedy 90 respondentů. Třetí odpověď zakroužkovalo 6 respondentů, což činí 5 %. Čtvrtou možnou alternativu označilo 9 respondentů, což je 7 %. Poslední odpověď nezvolil žádný respondent. Abychom se mohli lépe zorientovat, uvádím výsledky otázky do následující tabulky.

Tabulka č. 11 Pomoc na přechodu pro chodce

Typ pomoci	SOU	SŠ	G	Celkem	
zavolání	0	10	5	15	13 %
nabídnutí paže	36	24	30	90	75 %
nevidíme ho	3	1	2	6	5 %
stojíme za ním	1	5	3	9	7 %
jiné	0	0	0	0	0 %

Tabulka také ukazuje, že celkem 36 studentů z odborného učiliště by nevidomému nabídlo svoji paži a společně by přešli, zatímco tutéž věc by udělalo pouze 24 studentů ze střední školy.

Otázka č. 10

Desátá otázka se týkala komunikace s osobami se zrakovým postižením a byla v dotazníku položena takto: „**Máte informace o tom, jak se zachovat při rozhovoru s nevidomým?**“ Respondenti měli na výběr ze čtyř variant odpovědí:

- budete mluvit hlasitěji a zřetelněji než obvykle
- budete se vyhýbat výrazům jako podívat se, uvidíme a podobně
- budete mluvit jednoduše a v jednoduchých větách, aby Vám porozuměl
- budete stát k sobě navzájem čelem, jak je obvyklé

Tabulka č. 12 Komunikace s osobami se zrakovým postižením

Komunikace	SOU	SŠ	G	Celkem	
hlasitost	10	8	10	28	23 %
vyhýbání se	2	10	12	24	20 %
zjednodušení	3	10	6	19	16 %
obvyklost	25	12	12	49	41 %

Jak můžeme vidět z výše uvedené tabulky, tak 28 respondentů, což je 23 %, by k nevidomým mluvilo hlasitěji a zřetelněji než obvykle. Dalších 24 respondentů, kteří tvoří 20 %, by se vyhýbalo výrazům jako podívat se, uvidíme apod. Třetí variantu odpovědi by použilo 19 respondentů, což činí 16 % a mluvili by tedy jednoduše a v jednoduchých větách, aby jim nevidomí porozuměli. Poslední variantu zakroužkovalo nejvíce respondentů, i když se jednalo celkem o menší polovinu. Tedy to, že by k sobě stáli navzájem čelem, jak je obvyklé, vybralo 49 respondentů, což je procentuálně vyjádřeno 41 %.

Z tabulky je také patrné to, že 25 studentů z odborného učiliště by k nevidomému stálo čelem, tak jak je obvyklé, zatímco u studentů ze střední školy by se takto zachovala pouze polovina, což je tedy 12 studentů.

Otázka č. 11

Další otázka v dotazníku se zaměřuje na to, v jakém stavu by měly zůstat dveře od místnosti, pokud jednáme s nevidomým právě v nějaké místnosti a zní takto: „**Jste informováni o tom, v jakém stavu by měly zůstat dveře, pokud jednáme s nevidomým v nějaké místnosti?**“ Jako možné odpovědi jsem nabídla tyto tři alternativy:

- zcela otevřené
- zcela zavřené
- je to jedno, vůbec na tom nezáleží

Pro přehlednost uvádím odpovědi respondentů do následující tabulky:

Tabulka č. 14 Stav dveří v místnosti

Dveře	SOU	SŠ	G	Celkem	
zcela otevřené	2	0	0	2	2 %
zcela zavřené	8	5	2	15	12 %
je to jedno	30	35	38	103	86 %

Z tabulky je patrné, že opravdu velká většina respondentů zvolila třetí čili poslední možnou odpověď a to, že je jedno, zda dveře zůstanou otevřené nebo zavřené. Tuto možnost vybralo tedy celkem 103 respondentů, což je 86 %. To, že by dveře měly být otevřené, zvolili pouze dva respondenti, čili 2 %. A celkem 15 respondentů neboli 12 % zakroužkovalo odpověď druhou, a sice, že dveře do místnosti by měly zůstat zcela zavřené.

Celkem 2 studenti z odborného učiliště by nechali dveře zcela otevřené, zatímco ze střední školy tuto možnost nezvolil žádný student. A 8 studentů z odborného učiliště a 5 studentů ze střední školy by naopak nechalo dveře zcela zavřené.

Otázka č. 12

Dvanáctá otázka v dotazníku pojednává o vedení nevidomého na schodišti: „**Máte informace o tom, jak budete postupovat při vedení nevidomého na schodišti?**“ Jako možné odpovědi jsem nabídla opět tři alternativy:

- před vstupem na schodiště zpomalíte nebo zastavíte
- uvedete, zda se jedná o schody „nahoru nebo dolů“
- bezpodmínečně uvedete počet schodů

Opět pro lepší představu a přehlednost uvádím odpovědi respondentů do tabulky:

Tabulka č. 14 Vedení nevidomého na schodišti

Vedení na schodišti	SOU	SŠ	G	Celkem	
zpomalení	12	11	25	48	40 %
nahoru či dolů	6	3	3	12	10 %
počet schodů	22	34	30	86	72 %

Jak můžeme vidět z tabulky, tak celkem 86 respondentů neboli 72 % by nevidomému oznámilo počet schodů. Dále 48 respondentů, což činí 40 % by před schody zcela jistě zpomalilo a pouze 10 %, což je 12 respondentů, by uvedlo, zda se jedná o schody nahoru nebo dolů.

Před vstupem na schodiště by zpomalilo 12 studentů z odborného učiliště a 11 studentů ze střední školy, zatímco 6 studentů z odborného učiliště a 3 studenti ze střední školy by bezpodmínečně uvedli, zda se jedná o schody nahoru nebo dolů.

Otázka č. 13

Nyní se dostávám k poslední otázce v dotazníku, která se týká předsudků a mýtů o osobách se zrakovým postižením, které ve společnosti všeobecně panují. Její znění je následující: „**Zakroužkujte ty výroky, se kterými souhlasíte:**“

- Při hovoru s nevidomým bychom měli mluvit jednoduše, aby nám porozuměl
- Každý, kdo chodí s bílou holí, je zcela nevidomý
- Všichni nevidomí vidí jen tmou
- Nevidomí mají záhadný šestý smysl pro vnímání překážek
- Ztrátou zraku se člověk stává zcela závislým na pomoci okolí

Je zřejmé, že ani jedna odpověď není správná, jelikož se jedná o předsudky o nevidomých lidech, což už jsem zmínila. Respondent mohl vybrat libovolný počet odpovědí. Uvádím tabulku o přehledu předsudků:

Tabulka č. 15 Předsudky o osobách se zrakovým postižením

Předsudky	SOU	SŠ	G	Celkem	
zjednodušení	14	11	13	38	32 %
bílá hůl	7	4	4	15	13 %
tma	4	5	2	11	9 %
šestý smysl	14	24	16	54	45 %
závislost	7	12	12	31	26 %

Z výše uvedené tabulky je patrné, že mezi nejčastější předsudek patří to, že nevidomí mají záhadný šestý smysl pro vnímání překážek, protože tento předsudek označilo celkem 54 respondentů, což je 45 %. Druhým nejčastějším předsudkem je to, že při hovoru s nevidomým bychom měli mluvit jednoduše, aby nám porozuměl. Tuto možnost vybralo 38 respondentů neboli 32 %. S dalším výrokem, že se ztrátou zraku se člověk stává zcela závislým na pomoci okolí, sympatizovalo celkem 31 respondentů, což tvoří 26 %. Celkem 15 respondentů (13 %) souhlasí s výrokem, že každý, kdo chodí s bílou hůlí, je zcela nevidomý. Posledním nejméně zvoleným předsudkem je to, že všichni nevidomí vidí jen tmu. Tuto odpověď označilo 11 respondentů, což je celkem 9 %. Tabulka také ukazuje, že mnohem větší počet studentů ze střední školy než studentů z odborného učiliště disponuje nějakými předsudky o zrakově postižených osobách.

6.3 Verifikace hypotéz

Pro ověření stanovených hypotéz byl v rámci šetření použit dotazník. Nyní uvedu shrnutí výsledků mého výzkumu.

Hypotéza č. 1 (dále H1):

Předpokládám, že informovanost veřejnosti o zrakovém postižení v teoretické rovině je nižší na učilišti než na gymnáziu.

Otázky č. 1, 2, 3, 4, 5, 7 a 8.

1. Máte nějakou osobní zkušenost s nevidomou osobou?
2. Jste informováni o tom, jak vady zraku získané v průběhu života mohou vzniknout?
3. Máte informace o tom, co znamená pojem praktická nevidomost?
4. Jste informováni o tom, jakými podněty může být nahrazován nedostatek zrakových podnětů?
5. Jste informováni o tom, jestli vada zraku může mít nějaký podstatný vliv na rozvoj řeči?
7. Znáte některé z těchto organizací, které pomáhají osobám se zrakovým postižením?
8. Znáte některé z těchto pomůcek, které usnadňují nevidomým přísun informací?

Tato hypotéza byla výzkumem potvrzena. Jak ukazuje vyhodnocení těchto otázek, tak můžeme opravdu vidět, že studenti gymnázia mají větší znalosti a informace v teoretické rovině než studenti odborného učiliště. Mají více osobních zkušeností, uvedli i více možností, jak vady zraku získané v průběhu života mohou vzniknout a jakými podněty může být nahrazován nedostatek zrakových podnětů. I větší počet studentů z gymnázia má znalosti o existenci různých organizací pro nevidomé a dokonce jich i více zná speciální pomůcky pro nevidomé.

Hypotéza č. 2 (dále H2):

Předpokládám, že informovanost veřejnosti o tom, jak přistupovat k osobám se zrakovým postižením v praktických situacích je nižší na střední škole než na učilišti.

Otázky č. 6, 9, 10, 11, 12 a 13.

6. Darovali jste někdy finanční příspěvek na nevidomé? (sms, sbírka,...)
9. Jste informováni o tom, jak se zachovat, bude-li nevidomý potřebovat pomoc na přechodu pro chodce?
10. Máte informace o tom, jak se zachovat při rozhovoru s nevidomým?
11. Jste informováni o tom, v jakém stavu by měly být dveře, pokud jednáme s nevidomým v místnosti?
12. Máte informace o tom, jak budete postupovat při vedení nevidomého na schodišti?
13. Zakroužkujte ty výroky, se kterými souhlasíte.

Tato hypotéza byla výzkumem také potvrzena. Výzkum ukázal, že informovanost studentů odborného učiliště o správném přístupu a pomoci nevidomým v různých praktických situacích je větší než u studentů střední školy. Více studentů odborného učiliště darovalo finanční příspěvek na nevidomé a jsou také lépe informováni o tom, jak správně přistupovat k nevidomému na přechodu pro chodce, jak se zachovat při rozhovoru a jak postupovat při vedení nevidomého na schodišti. Více studentů ze střední školy disponuje nějakými předsudky o nevidomých než studenti z odborného učiliště.

Shrnutí výzkumu

V rámci této kapitoly bych si ráda utřídila a shrnula výsledky mého dotazníkového výzkumu. Výzkumu se tedy zúčastnilo celkem 120 studentů středních škol. Jednalo se o studenty z gymnázia, obchodní akademie a středního odborného učiliště stavebního. Do výzkumu se zapojilo celkem 65 mužů a 55 žen v rozmezí od 17 do 21 let.

Osobní zkušenost s nevidomou osobou má pouze 20 studentů, přičemž 10 studentů je z gymnázia. Tady můžeme vidět, že je jen opravdu málo osob, kteří mají nějaké zkušenosti s nevidomými a kteří jim pomáhají v běžném životě. Jak mohou vzniknout vady zraku v průběhu života se celých 80 % respondentů domnívá, že je to hlavně po úrazu, 67 % si myslí, že se jedná o důsledek jiné postupující oční choroby a větší polovina, 52 %, zastává názor, že vada zraku může vzniknout i po operaci.

Příjemně mě překvapilo vyhodnocení třetí otázky, kdy si celých 72 % studentů správně myslí, že praktická nevidomost znamená, že nevidomý rozlišuje světlo a tmu. Celkem 93 % respondentů označilo, že nedostatek zrakových podnětů může být nahrazován podněty hmatovými a 64 % uvedlo, že podněty sluchovými.

Velká většina respondentů, 80 %, zastává názor, že vada zraku nemá žádný podstatný vliv na rozvoj řeči a zrakově postižené děti mluví obvykle dobře. Bohužel jen 34 respondentů darovalo příspěvek na nevidomé, přičemž způsob dárcovství byl nejčastěji uváděn jako sms, dms, bílá pastelka a prostřednictvím velkého černého psa v obchodních centrech.

Mezi nejznámější organizaci, která pomáhá nevidomým osobám, patří bezpochyby Výcvikové středisko vodících psů, jelikož tuhle organizaci označilo celkem 58 % respondentů. V další otázce jsem se ptala i na speciální pomůcky pro zrakově postižené osoby, přičemž největší procento respondentů zná speciální učebnice s Braillovým písmem (83 %). Dalších 51 % ví i o existenci ozvučeného mobilního telefonu.

Pokud by studenti pomáhali nevidomému přejít přes silnici na přechodu pro chodce, 75 % respondentů by mu nejdříve nabídlo paži a poté by společně přešli. Celkem 5 % respondentů by dělalo, že nevidomého nevidí. Když zmíním komunikaci se zrakově postiženými osobami, tak 41 % studentů by se chovalo zcela obvykle a stálo by k nevidomému čelem, jak je obvyklé. 23 % studentů by mluvilo hlasitěji a dalších 20 % by se vyhýbalo výrazům jako je vidět apod.

Na to, v jakém stavu by měly být dveře, pokud jednáme s nevidomým v nějaké místnosti, odpovědělo celkem 86 % respondentů, že je to jedno, že na tom nezáleží. 12 % respondentů uvedlo, že dveře by měly být zcela zavřené a pouhé 2 % respondentů si myslí, že dveře by měly být zcela otevřené.

Další otázka z praktické pomoci nevidomým se týkala doprovázení nevidomého do schodů. Celkem 72 % respondentů si myslí, že bychom měli bezpodmínečně uvést počet schodů. Dalších 40 % zastává názor, že bychom měli před vstupem na schodiště zpomalit nebo zastavit. A pouhých 10 % respondentů označilo, že bychom nevidomému měli uvést to, zda se jedná o schody nahoru nebo dolů.

A moje poslední otázka v dotazníku se týkala předsudků, které veřejnost zaujímá vůči nevidomým osobám. Např. celkem 45 % studentů si myslí, že nevidomý mají nějaký záhadný šestý smysl pro vnímání překážek, 32 % zase zastává názor, že k nevidomým bychom měli mluvit jednoduše, aby nám porozuměli. To, že ztrátou zraku se člověk stává zcela závislým na pomoci okolí, si myslí 26 % studentů. Je tedy vidět, že ve společnosti stále a pořád panují předsudky o nevidomých osobách a proto je potřebné zvyšovat informovanost. Informovanost nejenom o jedincích se zrakovým postižením, nýbrž celkově o osobách se zdravotním postižením vůbec.

Diskuse

Hypotéza č. 1 (dále H1):

Předpokládám, že informovanost veřejnosti o zrakovém postižení v teoretické rovině je nižší na učilišti než na gymnáziu.

Otázka č. 1: „Máte nějakou osobní zkušenost s nevidomou osobou?“

Hamadová uvádí, že lidé s postižením mají pro společnost stejnou hodnotu jako každý jiný člen. Právě proto mají také stejná práva na životní úroveň i kvalitu života. Společnost by tedy měla přijímat všechny osoby bez rozdílu a společnými silami rozvíjet jejich schopnosti, dovednosti a kompetence.⁵²

Z výzkumu mi vyplynulo, že pouze 20 respondentů nebo-li 17 % má nějakou bližší zkušenost s osobou se zrakovým postižením. Studenti z gymnázia mají také více zkušeností s nevidomými než studenti z odborného učiliště. Respondenti nejčastěji uváděli, že mají někoho nevidomého v rodině anebo se jednalo o pomoc např. na přechodu pro chodce.

Van Dyck říká, že dříve či později každý potká muže či ženu s bílou holí na ulici, nádraží, v restauraci nebo kdekoliv jinde a možná by chtěl i pomoci, ale nemá dostatek odvahy anebo prostě neví, jak to udělat. Někdo dokonce i pomůže, ale tato pomoc nemusí být správná a dokonce můžete nevidomému způsobit i jisté problémy.⁵³

Otázka č. 2: „Jste informováni o tom, jak vady zraku získané v průběhu života mohou vzniknout?“

Hamadová uvádí, že obecně se odhaduje, že v České republice je až 100 000 osob se zrakovým postižením, a z toho je asi 10 % osob nevidomých. Pro vznik zrakových vad je důležitá doba, kdy vznikly. Oftalmologické literatury uvádějí dělení na vady dědičné, vrozené a získané.⁵⁴

Ve výzkumu celkem 80 % respondentů uvedlo, že získané vady vznikají hlavně po úrazech a celkem 67 % respondentů si myslí, že tyto vady mohou vzniknout i v důsledku jiné postupující oční choroby. Mnohem více studentů z gymnázia označilo

⁵² Hamadová, P., a kol. Oftalmopedie. Druhé vydání. Brno: Paido, 2007, s. 125.

⁵³ Van Dyck, H. Ne tak, ale tak. Čtvrté vydání. Praha: Tyfloservis, 2007, s. 4.

⁵⁴ Hamadová, P., a kol. Oftalmopedie. Druhé vydání. Brno: Paido, 2007, s. 24.

více možností vzniku zrakových vad najednou, kdežto z odborného učiliště se vyjádřilo studentů méně.

Dle Hamadové vznikají získané vady často působením celkových chorob jako jsou diabetes (což v dotazníku uvedlo 40 % respondentů), revmatická onemocnění, angíny, tuberkulóza a roztroušená skleróza. Dále dodává, že v klinické praxi jsou v naprosté převaze úrazy, které ovšem zraňují pouze jedno oko a to s různě těžkými následky.⁵⁵

Otázka č. 4: „Jste informováni o tom, jakými podněty může být nahrazován nedostatek zrakových podnětů?“

Z výzkumu vyplynulo, že velká většina respondentů, což je 93 %, označila hmatové podněty a větší polovina (64 %) podněty sluchové.

Jak upozorňuje Keblová, sluch poskytuje člověku až 15 % všech informací z okolního prostředí. Sluch jako dálkový analyzátor navíc umožňuje osobám s těžkým zrakovým postižením orientovat se v prostoru. Zároveň zdůrazňuje, že nebylo prokázáno, že by děti s těžkým zrakovým postižením měli lepší vrozenou schopnost sluchového vnímání. Osoba se zrakovým postižením by měla být schopna odvrátit pozornost od okolního hluku a rozpoznat významné aktivity v šumu apod. Poslouchání je důležité pro rozvoj dobré orientace v prostoru a celkové mobility. Systematickým výcvikem se získává stále lepší schopnost eliminovat jemné zvuky a šelesty. Dá se říct, že zrakově postižený je na tom po výcviku lépe než vidoucí, který není nucen věnovat zvukům takovou pozornost, jelikož preferuje komplexnější a pohotovější získávání většiny informací zrakem.⁵⁶

Keblová dále říká, že sluchové představy o prostoru jsou méně přesné než představy hmatové, ale i přesto je pro osoby se zrakovým postižením nepřímé vnímání prostoru sluchem výhodnější než bezprostřední vnímání hmatem. To proto, že tak získává informace pro svou orientaci v prostoru rychleji a z větší vzdálenosti.⁵⁷

To, že nedostatek zrakových podnětů může být nahrazován čichem, uvedlo 22 % respondentů, chutí 18 % respondentů. Dle Keblové je pro osoby se zrakovým postižením stálým zdrojem informací z vnějšího prostředí také čich a chuť, protože

⁵⁵ Hamadová, P., a kol. Oftalmopedie. Druhé vydání. Brno: Paido, 2007, s. 25.

⁵⁶ Keblová, A. Sluchové vnímání u zrakově postižených. Praha: Septima, 1999, s. 5-7.

⁵⁷ Keblová, A. Sluchové vnímání u zrakově postižených. Praha: Septima, 1999, s. 7.

jejich prostřednictvím si dokreslují počítky a vjemy sluchové i hmatové a vytvářejí si přesnější představu vnímaného.⁵⁸

Otázka č. 5: „Jste informováni o tom, jestli vada zraku může mít nějaký podstatný vliv na rozvoj řeči?“

Z výzkumu vyplynulo, že celkem 80 % respondentů zastává názor, že ne, protože zrakově postižené děti mluví obvykle dobře, kdežto 20 % respondentů si myslí, že ano, protože zrakově postižené děti mají pouze omezený obsah užívaných slov. Pouze 5 studentů z gymnázia si myslí, že vada zraku má podstatný vliv na rozvoj řeči, kdežto u studentů z odborného učiliště je to dvojnásobek, čili 10 studentů.

Dle Kudelové má řeč pro zrakově postižené děti větší význam než pro děti zdravé. Řeč také zapadá do kompenzačních faktorů, ale především má funkci komunikační neboli dorozumívací a kognitivní neboli poznávací. Lze tedy říci, že v tomto smyslu částečně nahrazuje chybějící zrakové vnímání a kvalita vjemů, které jsou zprostředkované touto cestou, závisí na schopnostech rodičů a dalších osob, se kterými je dítě v kontaktu.⁵⁹

Kudelová také uvádí, že vývoj řeči nevidomého dítěte je v podstatě stejný s vývojovými stádii u dítěte zdravého. Musíme si ale uvědomit, že zde chybí možnost odezírání a proto je vhodné a žádoucí, když nevidomému dítěti umožníme, aby se dotýkalo rukama našich úst.⁶⁰

Hamadová navíc upozorňuje na to, že u nevidomých můžeme někdy pozorovat extrém nazývaný verbalismus nevidomých. To znamená, že nevidomí tak používají velké množství slov a pojmů, jejichž obsahu ale zcela nerozumí nebo je jim nedostupný.⁶¹

Otázka č. 8: „Znáte některé z těchto pomůcek, které usnadňují nevidomým přísun informací?“

Výzkum ukazuje, že nejvíce respondentů (83 %) ví o existenci speciálních učebnic s Braillovým písmem a polovina respondentů (51 %) zná ozvučený mobilní telefon. Více studentů z gymnázia označilo najednou více pomůcek než studenti z odborného

⁵⁸ Keblová, A. Čich a chuť u zrakově postižených. Praha: Septima, 1999, s. 5.

⁵⁹ Kudelová I., a kol. Malé dítě s těžkým poškozením zraku. Brno: Paido, 1996, s. 14.

⁶⁰ Kudelová I., a kol. Malé dítě s těžkým poškozením zraku. Brno: Paido, 1996, s. 25.

⁶¹ Hamadová, P., a kol. Oftalmopedie. Druhé vydání. Brno: Paido, 2007, s. 39.

učiliště. Různých speciálních pomůcek pro nevidomé je veliká spousta a lze je dělit i podle různých kritérií.

Hamadová zdůrazňuje, že výběr speciální pomůcky záleží na účelu jejího použití, na stupni a druhu zrakové vady. Také je nutné brát v úvahu osobnostní předpoklady pro práci s danou pomůckou. Speciální pomůcky využívají jak lidé slabozrací, tak i lidé nevidomí. Při využívání náhradních smyslů hovoříme o pomůckách kompenzačních.⁶²

Kompenzační pomůcky dělí Hamadová následovně:

- pomůcky pro informatiku a komunikaci (psací a čtecí stroje)
- pomůcky pro orientaci (bílá hůl)
- pomůcky pro každodenní život (ozvučené hodinky a mobilní telefon)
- nářadí, nástroje a přípravky pro řemeslnické práce a činnosti
- hračky a hry, sportovní potřeby a pomůcky
- pomůcky pro vzdělávání
- trenažéry na výcvik kompenzačních zručností
- pomůcky pro diagnostiku⁶³

Hypotéza č. 2 (dále H2):

Předpokládám, že informovanost veřejnosti o tom, jak přistupovat k osobám se zrakovým postižením v praktických situacích je nižší na střední škole než na učilišti.

Otázka č. 6: „Darovali jste někdy finanční příspěvek na nevidomé?“

Z výzkumu vyplynulo, že pouze 28% respondentů darovalo někdy finanční příspěvek na nevidomé. Většinou se jednalo o sbírku Bílá pastelka, která je u nás asi nejznámější anebo příspěvek formou dárcovské dms. Na nevidomé přispělo nejvíce studentů z odborného učiliště, 15 studentů, kdežto ze střední školy se zapojilo pouze 7 studentů.

Pořadatel sbírky Bílá pastelka je Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých. Bílá pastelka byla zvolena jako symbol bílé hole, která je nejjednodušší a zároveň i nejúčinnější pomůckou nevidomého člověka pro nejpotřebnější činnost v životě, a to pro pohyb po tomto světě. Účelem sbírky je shromažďovat finanční

⁶² Hamadová, P., a kol. Oftalmopedie. Druhé vydání. Brno: Paido, 2007, s. 118-119.

⁶³ Hamadová, P., a kol. Oftalmopedie. Druhé vydání. Brno: Paido, 2007, s. 119.

prostředky na výukové programy pro lidi, kteří se učí zvládat samostatnou chůzi s bílou holí a žít v podmínkách ztráty či vážného poškození zraku.⁶⁴

První sbírka Bílé pastelky proběhla v roce 2000 a výtěžek činil 1 069 869 Kč. Od té doby probíhá vždy každým rokem, vždy 15.10., což je vlastně mezinárodní den bílé hole. Nejvyšší výtěžek z této sbírky byl v roce 2004, kdy bylo v prodeji celkem 370 000 pastelek a výtěžek činil 5 844 695 Kč. Od tohoto roku má výtěžek z prodaných pastelek bohužel sestupnou tendenci. Co se týká dárcovské sms, jedna sms stojí 30 Kč, přičemž Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých obdrží celých 27 Kč.⁶⁵

Otázka č. 9: „Jste informováni o tom, jak se zachovat, bude-li nevidomý potřebovat pomoc na přechodu pro chodce?“

Na základě mého dotazníkového šetření vyplynulo, že 75 % respondentů by nevidomému nabídl svoji paži a společně by přešli. Celkem 36 studentů z odborného učiliště by nevidomému nabídl svoji paži a společně by přešli, zatímco tutéž věc by udělalo pouze 24 studentů ze střední školy.

Brázdil zdůrazňuje také základní zásadu, která je platná jak pro zrakově postiženého, tak i pro jeho okolí. Jedná se o to, že se má pomáhat jen tehdy, pokud si o to člověk se zrakovým postižením řekne neboli jestli to dovolí. Na druhé straně člověk se zrakovým postižením by neměl nikdy svými požadavky okolí zbytečně zatěžovat. Zkrátka má žádat o pomoc jen tehdy, pokud sám nemůže danou věc zvládnout a nepředstavovat si, že se pomoc stane automaticky povinností jeho okolí.⁶⁶

I Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých zdůrazňuje zlaté pravidlo, čili zeptat se vždy nevidomého předem, přeje-li si naši pomoc. Právě při přecházení ulice bychom se měli nejdříve zeptat, zda můžeme pomoci při přecházení a pokud bude odpověď kladná, nabídneme nevidomému svoji paži a můžeme společně přejít. Rozhodně bychom ho v žádném případě neměli tahat za jeho ruku nebo ho tlačit před sebou apod.⁶⁷

⁶⁴*Bílá pastelka* [online]. Praha: SONS, © 2003 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.bilapastelka.cz/index.php>.

⁶⁵*Bílá pastelka* [online]. Praha: SONS, © 2003 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.bilapastelka.cz/index.php>.

⁶⁶ Brázdil, J. Sociologie zdravotního postižení. MU: Brno, 1994, s. 24.

⁶⁷*Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR* [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

Otázka č. 10: „Máte informace o tom, jak se zachovat při rozhovoru s nevidomým?“

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých uvádí také to, jak se zachovat při rozhovoru s nevidomým. Zdůrazňuje, že při rozhovoru stojíme k sobě vzájemně čelem, jak je obvyklé, což v dotazníku uvedlo 41 % respondentů. I když nás nevidomý nevidí, tak zpravidla vždy pozná, když se při řeči otáčíme jinam. Někdy dokonce z hlasu vyčte i další prvky jako je úsměv, nervozita, soustředěnost, nezájem apod. Celkem 25 studentů z odborného učiliště by k nevidomému stálo čelem, tak jak je obvyklé, zatímco u studentů ze střední školy by se takto zachovala pouze polovina, což je tedy 12 studentů.

V samotném rozhovoru se nemusíme vyhýbat výrazům souvisejícím s viděním, jako podívat se, uvidíme se apod. Tato slova nevidomému nijak nevadí a nebývá z nich v rozpacích. Někteří lidé při rozhovoru s nevidomým člověkem dokonce začnou mluvit více nahlas, zřetelněji nebo v jednoduchých větách, což působí komicky a nepřírozně.⁶⁸

Otázka č. 13: „Zakroužkujte ty výroky, se kterými souhlasíte.“

Zde musím podotknout, že se jednalo o předsudky o nevidomých lidech, které ve společnosti panují. Jak uvádí i Národní rada zdravotně postižených, tak osoby se všemi typy zdravotního postižení shodně uvádějí, že jsou často vystaveni ponižování a snižování lidské důstojnosti v případech, kdy jsou v důsledku stigmatizace postižení považováni za slaboduché a podle tohoto přístupu se s nimi i jedná. Jedná se o hluboce zakořeněný problém – neschopnosti většinové veřejnosti komunikovat s osobami se zdravotním postižením.⁶⁹ Výzkum ukazuje, že mnohem větší počet studentů ze střední školy než studentů z odborného učiliště disponuje nějakými předsudky o zrakově postižených osobách.

První předsudek, že s nevidomým bychom měli komunikovat jednoduše, aby nám porozuměl, označilo celkem 32 % respondentů. Tady bychom měli mít na paměti,

⁶⁸ Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

⁶⁹ Národní rada osob se zdravotním postižením ČR [online]. Praha, © 2010 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.nrzp.cz/homepage.html>.

že nevidomí jsou zcela normální lidé, kteří mají různé přednosti i nedostatky jako každý jiný a jsou mezi nimi i lidé výjimeční, inteligentní i méně nadaní.⁷⁰

Druhý mýtus, že každý, kdo chodí s bílou hůl, je nevidomý, vybralo 13 % respondentů. Bílá hůl označuje pouze člověka, který má vážný problém se zrakem. Že je problém asi vážný, signalizuje tím, že si bílou hůl vezme. Ve společnosti je dokonce víc těch, kteří si bílou hůl nevezmou, ačkoli by ji potřebovali, a předstírají, že vidí, než těch, kteří předstírají slepotu.⁷¹

Se třetím výrokiem v dotazníku, že všichni nevidomí vidí jen tmu, sympatizovalo 9 % respondentů. Když se člověk ocitne v úplné tmě, mívá také někdy pocit, že odněkud vychází světlo. Člověk nevidomý od narození zřejmě nevidí nic. A nic je něco jiného než tma. Někteří zrakově postižení navíc mívají zrakové halucinace, světelné záblesky a fantomy, což může být značně nepříjemné.⁷²

S výrokiem, že nevidomý mají záhadný šestý smysl pro vnímání překážek, souhlasilo dokonce 45 % respondentů. Ale je důležité si uvědomit, že nevidomý od narození nemá nic navíc. Vše je jen otázkou zkušenosti, tréninku, možná talentu. I mnoho nevidomých nemá hudební sluch, někteří jsou manuálně velmi nezruční a mají špatný hmat a špatný orientační smysl. A kdyby existoval nějaký zvláštní, náhradní smysl, jistě by jej měli i lidé bez zrakového postižení.⁷³

Poslední předsudek označilo celkem 26 % respondentů, kteří souhlasili s tvrzením, že ztrátou zraku se člověk stává zcela závislým na pomoci okolí. Ztráta zraku znamená obrovskou změnu, naprosto všechno je najednou jiné. Vše je o tréninku a nácviku. A tak je to se všemi činnostmi. Jestliže člověk bude mít vedle sebe někoho, kdo by mu poradil, jak na to, určitě by to zvládl každý z nás. Chce to jen se nevzdat.⁷⁴

⁷⁰ *Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR* [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

⁷¹ *Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR* [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

⁷² *Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR* [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

⁷³ *Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR* [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

⁷⁴ *Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR* [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

Závěr

Člověk se zrakovým postižením hledá oporu a pomoc u ostatních lidí, protože musí žít bez zraku 24 hodin denně. Všechny činnosti si totiž žádají velké odhodlání, trpělivost a různé dovednosti. Tito jedinci za svůj handicap nemohou, nezpůsobili si ho sami a přesto takhle budou žít doživotně. Nejenom proto si myslím, že bychom měli mít informace o tom, jak k těmto lidem přistupovat a jak jim správně pomoci v různých praktických situacích.

Z výsledků výzkumu je vidět, že cíl bakalářské práce byl splněn a hypotézy byly výzkumem potvrzeny. Ke splnění cíle bylo potřeba stanovit si tedy následující hypotézy.

Hypotéza č. 1 zní takto: **Předpokládám, že informovanost veřejnosti o zrakovém postižení v teoretické rovině je nižší na učilišti než na gymnáziu.** Tato hypotéza se dotazníkovým šetřením **potvrdila.**

Jak ukazuje vyhodnocení otázek, tak můžeme opravdu vidět, že studenti gymnázia mají větší znalosti a informace v teoretické rovině než studenti odborného učiliště. Celkem 20 respondentů má osobní zkušenost s nevidomou osobou, přičemž 10 respondentů je právě z gymnázia a z odborného učiliště pouze 4 respondenti. O tom, jak vady zraku mohou vzniknout v průběhu života, jsou také lépe informováni studenti gymnázia. Mnohem více z nich totiž označilo najednou více odpovědí. U studentů gymnázia je to tedy celkem 92 zakroužkovaných odpovědí, kdežto u studentů odborného učiliště o 20 méně, čili 72 odpovědí. I o informovanosti podnětů, které nahrazují nedostatek zrakových podnětů, mají studenti gymnázia lepší povědomí. U těchto studentů bylo v dotazníku označeno celkem 90 možností, ale u studentů odborného učiliště pouze 57 možností. Studenti gymnázia jsou dokonce lépe informováni o organizacích pro osoby se zrakovým postižením. Tito studenti označovali i více organizací najednou-bylo zakroužkováno celkem 43 možností. U studentů odborného učiliště bylo označeno pouze 31 možností.

Hypotéza č. 2 je následující: **Předpokládám, že informovanost veřejnosti o tom, jak přistupovat k osobám se zrakovým postižením v praktických situacích je nižší na střední škole než na učilišti.** I tato hypotéza byla výzkumem **potvrzena.**

Informovanost studentů odborného učiliště o správném přístupu a pomoci nevidomým v různých praktických situacích je opravdu větší než u studentů střední školy. Finanční příspěvek na nevidomé darovalo celkem 15 respondentů z odborného

učiliště a pouze 7 respondentů ze střední školy. Na přechodu pro chodce by správně k nevidomému přistupovalo celkem 36 studentů z odborného učiliště a pouze 24 studentů ze střední školy. Dokonce i při rozhovoru s nevidomým by se lépe zachovali studenti z odborného učiliště. Celkem 25 z nich, by k nevidomému stálo čelem, jak je obvyklé, zatímco u studentů střední školy by se takto zachovalo pouze 12 z nich.

Na základě výzkumu mohu konstatovat, že informovanost studentů středních škol a středního odborného učiliště o problematice osob se zrakovým postižením je celkem dostačující. Studenti ve většině případů disponují správnými informacemi o tom, jak přistupovat k osobám se zrakovým postižením a jak jim pomoci v praktických situacích.

Zmínila bych pouze jejich neznalost o organizacích, které pomáhají nevidomým osobám. I přesto musím podotknout, že jsem se přesvědčila o tom, že většina respondentů má stále nějaké předsudky o osobách se zrakovým postižením. Proto si myslím, že informovanost, a to nejenom o zrakově postižených, nýbrž celkově o zdravotně postižených, by se měla neustále zvyšovat. Protože jen tak lze pomoci těmto osobám se správně integrovat do společnosti. Dle mého názoru by jako jeden z mnoha zdrojů informací pro studenty měla být právě jejich škola. Obecně si ale myslím, že by se o této problematice mělo mluvit více veřejně.

Zároveň mohu říci i to, že tato bakalářská práce je důkazem toho, že by veřejnost mohla být lépe informována o této problematice. Získané poznatky a informace budou sloužit těm, kteří by se rádi o této problematice dozvěděli něco více. Předpokládám také, že práce bude přínosem pro budoucí a stávající sociální pracovníky, kterým může sloužit k rozšíření znalostí o této problematice.

Seznam použité literatury

- BRÁZDIL, J. *Sociologie zdravotního postižení*. MU: Brno, 1994.
- FINKOVÁ, D., a kol. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
- HAMADOVÁ, P., a kol. *Oftalmopedie*. Druhé vydání. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.
- KACANU, E. *Jsme invalidé*. Praha: Mutabene, 2001. ISBN 80-86735-05-8.
- KEBLOVÁ, A. *Čich a chuť u zrakově postižených*. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-7216-081-8.
- KEBLOVÁ, A. *Sluchové vnímání u zrakově postižených*. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-7216-080-X.
- KEBLOVÁ, A. *Zrakově postižené dítě*. Praha: Septima, 2001. ISBN 80-7216-191-1.
- KUDELOVÁ, I., a kol. *Malé dítě s těžkým poškozením zraku*. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-24-9.
- KVĚTOŇOVÁ, L. *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálněpedagogických potřeb*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-141-6.
- MONATOVÁ, L. *Pedagogika speciální*. Brno: MU Brno, 1995. ISBN 80-210-1009-6.
- MÜHLPACHR, P. Axiologická a normativní dimenze integrace. In VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Druhé vydání. Brno: Paido, 2004, s. 12-18.
- NOVÁKOVÁ, Z. Poznávací procesy zrakově postižených. In VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Druhé vydání. Brno: Paido, 2004, s. 87-94.
- NOVÁKOVÁ, Z. Specifika vývoje zrakově postižených. In VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Druhé vydání. Brno: Paido, 2004, s. 215-233.
- NOVÁKOVÁ, Z. Systém edukace zrakově postižených. In VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Druhé vydání. Brno: Paido, 2004, s. 252-261.
- NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-197-5.

RUCKÁ, R., WIENER, P. *Terapie zrakového handicapu*. Praha, 2006. ISBN 80-239-6774-6.

VAN DYCK, H. *Ne tak, ale tak*. Čtvrté vydání. Praha: Tyfloservis, 2007. ISBN 978-80-239-9312-7.

Internetové zdroje

Bílá pastelka [online]. Praha: SONS, © 2003 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.bilapastelka.cz/index.php>.

Národní rada osob se zdravotním postižením ČR [online]. Praha, © 2010 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.nrzp.cz/homepage.html>.

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR [online]. Praha: SONS, © 2002 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/>.

Tyfloservis [online]. Brno: Tyfloservis, © 2005 [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.tyfloservis.cz/>.

Výcvikové středisko vodících psů [online]. [cit. 15. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.vodicipsi.cz/>.

Seznam zkratk

G	- Gymnázium
H1	- Hypotéza č. 1
H2	- Hypotéza č. 2
MHD	- Městská hromadná doprava
MPSV	- Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MZ	- Ministerstvo zdravotnictví
SONS	- Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých
SŠ	- Střední škola
SOU	- Střední odborné učiliště
WHO	- Světová zdravotnická organizace

Seznam příloh

- Příloha č. 1 Dotazník
- Příloha č. 2 Klasifikace zrakového postižení dle WHO
- Příloha č. 3 Desatero komunikace s osobami se zrakovým postižením
- Příloha č. 4 Desatero komunikace při doprovodu osob se zrakovým postižením
- Příloha č. 5 Abeceda Braillova bodového písma
- Příloha č. 6 Správný kontakt s nevidomým
- Příloha č. 7 Významné dny týkající se osob se zrakovým postižením

Přílohy

Příloha č. 1

Dotazník

DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Tereza Neumanová a jsem studentkou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Právě pracuji na své bakalářské práci na téma Informovanost veřejnosti o problematice osob se zrakovým postižením, jejíž součástí je i výzkum. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění následujícího dotazníku, který je pro moji práci opravdu důležitý. Dotazník je zcela anonymní a jeho výsledky budou použity pouze pro zpracování mé bakalářské práce. **Prosím o důkladné přečtení otázek a jejich zodpovězení, neúplný dotazník nemohu použít. Můžete vybrat libovolný počet odpovědí; pokud nebudete souhlasit s žádným tvrzením, nemusíte označit žádnou odpověď.** Děkuji Vám za ochotu a čas, který mi budete věnovat.

1. Máte nějakou osobní zkušenost s nevidomou osobou?

- a) ano (prosím uveďte):
- b) ne

2. Jste informováni o tom, jak vady zraku získané v průběhu života mohou vzniknout?

- a) náhle po úrazu
- b) po operaci
- c) jako komplikace při některých jiných chorobách (diabetes mellitus)
- d) v důsledku jiné postupující oční choroby
- e) jiné (prosím uveďte):

3. Máte informace o tom, co znamená pojem praktická nevidomost?

- a) nevidomý dokáže přečíst alespoň značně zvětšené písmo
- b) nevidomý vidí pouze na jedno oko
- c) nevidomý rozlišuje světlo a tmou

4. Jste informováni o tom, jakými podněty může být nahrazován nedostatek zrakových podnětů?

- a) podněty hmatovými
- b) podněty sluchovými
- c) podněty čichovými
- d) podněty chuťovými

5. Jste informováni o tom, jestli vada zraku může mít nějaký podstatný vliv na rozvoj řeči?

- a) ne, zrakově postižené děti mluví obvykle dobře
- b) ano, protože zrakově postižení mají pouze omezený obsah užívaných slov

6. Darovali jste někdy finanční příspěvek na nevidomé? (sms, sbírka,...)

- a) ano (uveďte prosím jakým způsobem):
- b) ne

7. Znáte některé z těchto organizací, které pomáhají osobám se zrakovým postižením?

- a) Tyfloservis
- b) Tyflocentrum
- c) Tyfloservis
- d) Tyfloservis
- e) Tyflokabinet
- f) Výcvikové středisko vodících psů

- c) Střediska rané péče
d) Rekvalifikační středisko Dědina
- g) Středisko integračních aktivit
h) jiné (prosím uveďte):

8. Znáte některé z těchto pomůcek, které usnadňují nevidomým přísun informací?

- a) ozvučená kalkulačka
b) speciální lupy
c) ozvučený mobilní telefon
d) učebnice s většími typy písmen (Braillovo písmo hmatem)
e) jiné (prosím uveďte):

9. Jste informováni o tom, jak se zachovat, bude-li nevidomý potřebovat pomoc na přechodu pro chodce?

- a) zavoláte na něho, že může přejít, až nepojede žádné auto
b) nabídnete mu svoji paži a společně přejdete
c) budete dělat, že ho nevidíte
d) postavíte se za něj a opatrně ho budete tlačit před sebou
e) jiné (prosím uveďte):

10. Máte informace o tom, jak se zachovat při rozhovoru s nevidomým?

- a) budete mluvit hlasitěji a zřetelněji než obvykle
b) budete se vyhýbat výrazům jako podívat se, uvidíme a podobně
c) budete mluvit jednoduše a v jednoduchých větách, aby Vám porozuměl
d) budete stát k sobě navzájem čelem, jak je obvyklé

11. Jste informováni o tom, v jakém stavu by měly být dveře, pokud jednáme s nevidomým v místnosti?

- a) zcela otevřené
b) zcela zavřené
c) je to jedno, vůbec na tom nezáleží

12. Máte informace o tom, jak budete postupovat při vedení nevidomého na schodišti?

- a) před vstupem na schodiště zpomalíte nebo zastavíte
b) uvedete, zda se jedná o schody nahoru nebo dolů
c) bezpodmínečně uvedete počet schodů

13. Zakroužkujte výroky, se kterými souhlasíte:

- Při hovoru s nevidomým bychom měli mluvit jednoduše, aby nám porozuměl
 Každý, kdo chodí s bílou holí, je zcela nevidomý
 Všichni nevidomí vidí jen tmou
 Nevidomí mají záhadný šestý smysl pro vnímání překážek
 Ztrátou zraku se člověk stává zcela závislým na pomoci okolí

14. Váš věk je :

- 15. Jste:** a) muž b) žena

Děkuji za vyplnění

Příloha č. 2

Klasifikace zrakového postižení dle WHO

1. Střední slabozrakost

- zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/18 (0,30) -
minimum rovné nebo lepší než 6/60 (0,10); 3/10 - 1/10, kategorie zrakového postižení 1

2. Silná slabozrakost

- zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/60 (0,10) -
minimum rovné nebo lepší než 3/60 (0,05); 1/10 - 10/20, kategorie zrakového postižení 2

3. Těžce slabý zrak

- zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 3/60 (0,05) -
minimum rovné nebo lepší než 1/60 (0,02); 1/20 - 1/50, kategorie zrakového postižení 3
- koncentrické zúžení zorného pole obou očí pod 20 stupňů, nebo jediného funkčně
zdatného oka pod 45 stupňů

4. Praktická slepota

- zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí 1/60 (0,02), 1/50 až světlocit nebo omezení
zorného pole do 5 stupňů kolem centrální fixace, i když centrální ostrost není postižena,
kategorie zrakového postižení 4

5. Úplná slepota

- ztráta zraku zahrnující stavy od naprosté ztráty světlocitu až po zachování světlocitu
s chybnou světelnou projekcí, kategorie zrakového postižení 5

Příloha č. 3

Desatero komunikace s osobami se zrakovým postižením

(Dle Národní rady osob se zdravotním postižením)

1. Při kontaktu s pacientem je nutné s ním jednat tak, aby se necítil ponížěn. Není možné spoléhat na nějaký jiný, zvláště rozvinutý způsob vnímání zrakově postiženého, například dobrý hmat či sluch.
2. S nevidomým je nutno jednat přirozeně a přímo, nikoliv přes jeho průvodce. Ten nevidomého pouze doprovází. Věty typu: „Paní, chce si pán sednout?“, jsou nevhodné.
3. Osoba jednající s nevidomým zdraví jako první. Pozdrav s vlastním představením je důležité spojit s oslovením typu: „Dobrý den pane Nováku, jsem pan Novotný“, aby nevidomý věděl, že pozdrav patří jemu. Při odchodu z místnosti je vhodné nevidomého upozornit na to, že dotyčná osoba opouští místnost.
4. Podání ruky na pozdrav nahrazuje nevidomému vizuální kontakt. Při setkání stačí nevidomému oznámit "podávám Vám ruku". Při rozhovoru je velmi důležitý oční kontakt s nevidomým. Není tedy vhodné odvracet při rozhovoru tvář, protože to nevidomí obvykle poznají.
5. Při vyšetření je nezbytné pacientům vysvětlit, co se bude dít, při instrumentálním vyšetření je třeba stručně popsat jak použité přístroje, tak vlastní činnost. Pro nevidomého pacienta jsou informace typu „teď to píchne, teď to bude tlačit, teď vás to bude trochu pálit“ nezbytné.
6. Dveře do místností by měly zůstatat buď zcela otevřené nebo zcela zavřené.
7. Věci nevidomého by měly zůstat na svém místě. S věcmi nevidomého je dobré nemanipulovat bez jeho vědomí.
8. Při komunikaci s nevidomým lze bez obav použít slova: vidět, kouknout se, mrknout, prohlédnout si. Tato slova používají nevidomí k vyjádření způsobu vnímání: cítit, hmatat, dotýkat se.
9. Nevidomý člověk s vodícím psem má přístup do zdravotnických zařízení. Na vodícího psa není vhodné mlaskat, hvízdát, hladit ho, krmit ho nebo na něj mluvit bez vědomí majitele.

10. Při jednání by měl být nevidomý objednan na určitou hodinu. Tu je vhodné dodržet, aby se předešlo jeho nervozitě v neznámém prostředí. Je vstřícné nevidomému pacientovi v čekárně sdělit, že o něm víme.

Příloha č. 4

Desatero komunikace při doprovodu osob se zrakovým postižením

(Dle Národní rady osob se zdravotním postižením)

1. Zdravotnický pracovník se s nevidomým vždy předem stručně dohodne o způsobu doprovázení. Obvyklý způsob spočívá v tom, že průvodce nabídne nevidomému rámě a ten se ho při chůzi lehce za loket přidržuje. Průvodce jde vpředu, nikdy nevidomého nepostrkuje, nepopotahuje ani jinak se s ním nesnaží manipulovat.
2. Při vstupu do místnosti (např. ordinace) průvodce dveře otevírá a nevidomý dveře zavírá. Proto je výhodné, aby doprovázený byl na straně závěsů (pantů) dveří; není-li tomu tak, před dveřmi si vymění místa tak, že nevidomý za průvodcem přejde na druhou stranu. Průvodce nevidomého neprotlačuje dveřmi ani jej neobchází.
3. Před vstupem na schodiště průvodce zpomalí nebo úplně zastaví a upozorní nevidomého na směr schodiště: "schody nahoru" apod. Dále mu řekne o prvním a posledním schodu každého schodišťového ramene.
4. O nástupu do auta (sanitky) se průvodce a doprovázený předem stručně dohodnou. Praktické je, aby průvodce položil ruku nevidomého na horní hranu otevřených dveří automobilu, případně upozornil na výši schůdků. Vlastní nástup pak nechá na nevidomém. Je rovněž vhodné předem se dohodnout, kdo zavře.
5. Při procházení úzkým průchodem jde průvodce vždy první. Průvodce naznačí pohybem paže, za niž se nevidomý drží, aby se zařadil za něj a šel za ním v zákrytu.
6. Chce-li si nevidomý sednout, položí průvodce ruku nevidomého na opěradlo. Nevidomému stačí sdělit: "zde je židle, toto je opěradlo" a on sám si zjistí její polohu a posadí se.
7. Průvodce nevidomému stručně popíše místnost, kde se budou zdržovat. To platí i o toaletě. Zde by měl průvodce nevidomému sdělit, o jaký druh toalety se jedná. Zkontroluje čistotu a řekne mu, kde je papír, splachovací zařízení apod.
8. Při delším pobytu musí být pacient seznámen s orientační situací místnosti, aby byl následně samostatný - jak vypadá pokoj, kde se nachází jeho lůžko a noční

stolek, kde je umyvadlo, jak najde WC a umývárnu, kde se nachází ambulance, "sesterna", jak se obsluhuje zařízení na přivolání zdravotní sestry v případě nouze.

9. Průvodce upozorní nevidomého na netradiční zábranu na chodníku. Při pohybu venku pomůže nevidomému včasné a nedramatické slovní upozornění na výkop, lešení, stavební zábor nebo neobvykle zaparkované auto.
10. Průvodce své průvodcovství nevidomému nabízí, nikoli vnucuje.

Příloha č. 5

Abeceda Braillova bodového písma pro nevidomé dle Gyflosservisu

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
U	V	X	Y	Z	Ý	W	Ž	Ů	
Á	Ě	Č	Ď	Š	Ň	/	Ť	Ó	Ř
Í	É	Ú	,	.	'	levá paměť	pravá paměť	oběma znaky	oběma velkými přímky
-	;	:	+	?	!	"	(*)

Příloha č. 6

Správný kontakt s nevidomým dle Sjedenocené organizace nevidomých a slabozrakých

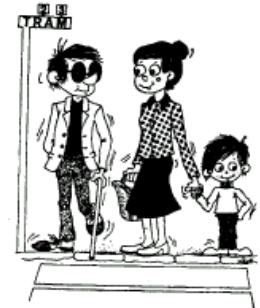
Špatný přístup

*Nevidomý: „ Co se děje?
Já nechci přecházet!“*

Správný přístup

Přecházení ulice

*Pani: „Pane, chcete
přejít?“*

Používání dopravních prostředků

Vedení nevidomého

*Pan: „Zavěste se,
prosim.“*

Místo k sezení

Představení se

„Dobrý den, paní
Nováková, jsem manžel
Vaší přítelkyně, paní
Novotné.“
„Řekni mi, kdo
...“

Odcházení

„Ano, a teď bych
Vám ještě rád řekl,
že...“

„Okamžik, prosím,
musím na chvíli o-
dejit ...“

Příloha č. 7

Významné dny týkající se osob se zrakovým postižením

- 5.5. Den boje za rovná práva handicapovaných
- 27.6. Den vzniku NRZP ČR
- 10.10. Světový den duševního zdraví, Světový den zraku
- 15.10. Den bílé hole
- 13.11. Mezinárodní den nevidomých
- 3.12. Světový den zdravotně postižených

Abstrakt

NEUMANOVÁ, T. „**Informovanost veřejnosti o problematice osob se zrakovým postižením.**“ Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce: PhDr. Jitka Ivanková, R.N.

Klíčová slova: informovanost, zrakové vady, osoby se zrakovým postižením, socializace, integrace, nevidomost, komplexní služby, komunikace, pomoc.

Práce se zabývá tím, jak je veřejnost informována o problematice osob se zrakovým postižením. V teoretické části své práce jsem se nejdříve zaměřila na popis zrakových vad a na to, kdy mohou vzniknout. Dalším bodem je socializace a integrace osob se zrakovým postižením. Poté popisují komplexní služby a zařízení pro tyto osoby. Posledním bodem je popis toho, jak bychom se měli chovat ke zrakově postiženým jedincům a jak jim pomoci.

V praktické části jsem se rozhodla pro kvantitativní výzkum a pro sběr dat jsem zvolila dotazník. Výzkum byl zaměřen na studenty středních škol a celkový počet respondentů byl 120. V závěru své práce uvádím fakta, která jsem tímto výzkumem získala.

Abstract

„Informedness of public about problems of people with visual disabilities.“

The Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Psychology. Supervisor: PhDr. Jitka Ivanková.

Key words: informedness, visual handicap, people with visual disabilities, socialization, integration, blindness, comprehensive services, communication, help.

The thesis deals with the informedness of public about problems of people with visual disabilities. In the theoretical part of my thesis I firstly focused on describing the visual impairment and on how to when it can incept. The next point are socialization and integration of people with visual handicap. Then I describe of comprehensive services and special equipment and facilities of blind people. The last point of this thesis is the description how to behave to blind individuals and how to help of them.

The practical part consists of quantitative analysis and for gathering the information I used the method of a questionnaire. The research was focused on the students of a high schools and a total number of respondents was 120. At the conclusion of my thesis I present facts which I got at the research.